

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies octavus et nonus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1865 [erschienen] 1866

De S. Reparata Virg. Mart. Cæsare in Palæstina Commentarius Prævius

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72229](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72229)

DE S. REPARATA VIRG. MART.

CÆSARÆ IN PALESTINA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Sanctæ memoria in Martyrologiis : Acta edenda minus vitiosa Mombri-
tianis : alia metrica, non danda : palæstra et tempus martyrii.

VERISIMI-
LIUS SUB DE-
CIO.
Hanc solo
fere nomine
vetustissima
Martyrolo-
gia,

Hanc sanctam, Casareensem Palestinæ, ut
ex ejus Actis creditur, Virginem ac Marty-
rem, antiquo in variis per Italiam civitati-
bus cultu, quam certis gestis, celebriorem, nulla
vetusta recentioraque Martyrologia ad hunc VIII
diem mensis Octobris memorant. Vetustius Hieronymianum Lucense, a Francisco Maria Flo-
rentino editum, illam primo loco sic annuntiat :
Sanctæ Reparatæ, locum æque ac martyrii et
virginitatis laureas silens. Nec minus jejuna le-
gitur in Morbacensi apud Marteneum tom. 3
Thesauri Anecdotorum : VIII Idus (Octobris scilicet)
Reparatæ. Martyrii palma additur in Mar-
tyrologio, Bedæ nomen præferente, et ex Ms.
S. Germani Autissiodorensis apud laudatum
Marteneum excuso, quod sic habet : Passio S.
Reparatæ; quæ iisdem verbis legere est in Mar-
tyrologio Gallonensi tom. 13 Spicilegii Acheriani
editionis Parisinæ anni 1677. Virginitatem ei-
dem adjungit Usuardinus codex Rosvegydianus,
apud Sollerium nostrum inter Usuardi Auctaria
relatus, in quo dicitur : Sanctæ Reparatæ vir-
ginis.

alia autem
vetusta ac
recentiora

2 At Florus, vel quisquis Martyrologium Bedæ
auxit, prout habent Mss. codices Atrebatensis
ac Lætiensis apud nos ante tomum 2 Martii
inter ejusdem Venerabilis scriptoris Martyro-
logii Auctaria laudati, nec virginitatis, nec mar-
tyrii palmam, nec palæstram illius prætermi-
sit hancque etiam a synonymis civitatibus, ad-
dita provincia, distinguit his verbis : In Cæsa-
rea Palestinæ, passio S. Reparatæ virginis. Plu-
ra de eadem habet Rabanus in suo, quod ante
medium seculum novum adornavit, Martyrolo-
gio, sic inquires : VIII Idus Octobris Natale
Reparatæ, virginis et martyris, quæ passa est
in Cæsarea, urbe Palestinæ, sub Decio præside.
Hæc cum nollet idolis sacrificare, primo adhibi-
ta est illi olla plumbo fervente impleta, postea
abscissa sunt illi mamillæ, et lampades arden-
tes adhibite; deinde in caminum ignis ardentis
missa est : quæ, cum in nullo ibi fuisset læsa,
ad extremum decollata est; et continuo de collo
ejus exivit columba alba : cujus corpus rapue-
runt Christiani, et conditum aromatibus sepe-
lierunt.

et Romanum
cum elogio
hodie memo-
rant.

3 Paulo brevius, ac substituto pro Decio præ-
side ejusdem nominis imperatore, Notkerus, eo-
dem seculo post Rabanum martyrologus, habet
similia. Contra Decium præsidem nominat au-
ctor nostri Ms. Florarii Sanctorum, sub finem
seculi xv perfecti, qui æque ac Rabanus et Not-
kerus, in Sanctæ elogio concinnando usus est
Actis, mox examinandis. Mitto alia, tum Usuar-

dina Auctaria, tum aliorum recentiorum Mar-
tyrologia recensere, solumque addo Romanum
hodiernum, quod sic habet : Cæsareæ in Palestinæ,
passio S. Reparatæ virginis et martyris, quæ, cum
nollet idolis sacrificare, sub Decio imperatore
variis tormentorum generibus cruciata, demum
gladio percutitur, cujus anima in columbæ spe-
cie de corpore egredi cælumque conscendere
visa est. Hæc de hujus Sanctæ in sacris Fastis,
vetustis ac recentioribus, memoria dixisse
sufficiat, de ejusdem cultu multo plura inferius
dicemus.

4 Acta ejus Edmundus Martene tom. 6 Vete-
rum Scriptorum ac monumentorum, col. 741 ei
sequentibus vulgarit, cum hac prævia Observa-
tione : Acta S. Reparatæ, virginis et martyris,
ex optima notæ codice Metensi, ab annis cir-
citer octingentis exarato, hic exhibemus. Alia
ejusdem Martyris Acta profert Boninus Mombri-
tianus longe prolixiora, in quibus etiam per
plura leguntur, quæ in manuscripto Metensi de-
siderantur. At illa, et prolixitate sua, et addi-
tionibus frequentibus, ab eruditissimis viris, tam-
quam dubia et suspecta, merito reprobantur.
Hæc vero, quæ hic a nobis eduntur, eam sua
brevitate spirant sinceritatem, quæ omnibus an-
tiquitatis studiosis placere solet. Hactenus ille.
Nos eadem habemus in insigni codice Ms. mem-
brano Q. Ms. 6, fortasse non inferioris ætatis,
quem Bollandus noster permutatione librorum a
Societatis nostræ collegio Fuldensi acquisivit.
Differunt hæc nonnumquam aliquot vocibus a
Metensibus Martenei; quæ exigua variatio solis
amanuensibus adscribenda videtur. Cetera con-
sonant.

E
Acta marty-
rii, a Marte-
neo vulgata,
cum nostris
Mss.

5 Habemus insuper eorundem Actorum e collata,
codice nostro Fuldensi apographum, collatum
cum Ms. S. Maximini Trevirensis, alioque Ul-
trajectino S. Salvatoris, atque altero domini Ni-
colai Belfortii, qui, ut in margine annotatum
est, hoc descriperat ex Ms. Cælestinorum S.
Petri de Castin, et contulerat cum Ms. Cæle-
stinorum Suessionensium; sed verbis, ut appa-
ret, passim mutatis. Porro in Fuldensi nostro
codice iisdem Actis præfixus hic titulus est :
Incipit Passio sanctæ Reparatæ puellæ, quæ passa
est in civitate Cæsariensi, Palestinæ provincia,
VIII Octobris : quæ verba nisi auctoris Actorum sint,
oportet ipsa Acta primigenia aliud habuisse eor-
dium; nam in omnibus laudatis codicibus tale
est : Sub Decio præside immanis fuit persecutio
Christianorum. IBIDEM quædam erat virgo,
nomine Reparata... Introit * ergo Decius præses
in civitatem Cæsariensem etc. Certe vocula Ibi-
dem

* at. intro-
diens
dem

A dem manifeste indicat, vel in præfatio Actis titulo, vel in ipso eorumdem initio, nominatam fuisse provinciam, vel locum, ubi persecutio tunc sævierit, sanctaque Reparata habitaverit: unde, quod dixi, consequitur, nempe vel istum similem titulum, ab ipso Actorum auctore iisdem fuisse præfatum, vel horum eorumdem fuisse diversum ab eo, quod in laudatis codicibus apographisque legitur.

de quibus non possum tam favorabiliter,

6 Quod ad Martenei de iisdem iudicium pertinet, assentior quidem ei, hæc tam stili brevitate, quam gestis, quæ continent, præstare Mombritianis; non tamen tantam iisdem fidem adhibere possum, quantam ille adhibuisse videtur. Et enim tam multa in iisdem concurrunt mirabilia, ut ad ea sine scrupulo admittenda certiori opus auctore sit. Virguncula illa duodennis dicitur perfusa liquato plumbo illæsa perstitisse, admotas mamillis suis ardentis lampades similiter pertulisse, et in accensam fornacem inmissa, instar trium Puerorum in fornace Babylonica, incolimissis psallisse. Neque hæc satis, verum etiam viscera illius machæra in frusta concisa esse, quæ continuo resolidata sunt; ac tum denique capite plexa; subditurque: Et continuo de collo ejus exivit columba alba, quæ primo eam confortabat, cum esset in certamine. Atque hæc quidem omnia velut uno eodemque die, et non interrupta per inclusionem in carcere tormentorum serie, contigisse narrantur.

quam ille, censere,

7 Quod ad tormenta divinitus superata attinet, non ignoro, etiam in aliorum Martyrum, ac nominatim in SS. Tarachi, Probi et Andronici, Actis (quæ tamen pro sinceris merito habentur) similia referri divinæ potentæ miracula. Ita est; neque ego, de quibus agimus, S. Reparatae Actis certam fidem adhibere cunctarer, si hæc, uti ista, maximam partem ex Actis proconsularibus excepta essent, reliqua parte addita a testibus, non solum synchronis, verum etiam oculatis, qui eorumdem martyrii consummationi se præsentem adfuisse profiterentur, nec suspectæ fidei ullo ex capite hic possent haberi. At nihil hujusmodi habemus pro Actis S. Reparatae, quorum auctor anonymus nusquam insinuat, se rebus gestis interfuisse, aut eas ab aliquo, qui adfuerat, accepisse, nec ullum denique testem vel monumentum laudat, quamquam certe præsidis cum Sancta colloquia, seu quæstiones ac responsa, alias scire nequiverit.

velut sublestæ fidei recudam,

8 Parum etiam scriptoris seu sinceritatem, seu accuratorem commendat exaggerata illa accusatorum duodennis Puellæ multitudo, dum ait: Introit ergo Decius præses in civitatem Cæsariensem: tunc venerunt omnes cives ad eum, et dixerunt ei: Hæc VIRGO DERIDET DEOS NOSTROS, INVICTISSIME; ET ADORAT, NESCIMUS QUEM, QUI DICITUR CHRISTUS. Quam ob rem nequeo ego certam fidem adhibere incertæ ætatis auctori anonymo, tot mirabilia narranti, atque inter hæc, fuisse ejusdem sanctæ Martyris seu visceræ seu membra (utraque enim voce utitur) postquam machæra frustata (ut loquitur) id est, in frusta concisa fuerant, continuo resolidata, cujus rei exemplum hactenus non legi. Nemo igitur, existimo, mirabitur, quod eadem Acta, utut erudito Marteneo aliter visum fuerit, non nisi velut sublestæ fidei, in aliquot saltem martyrii adjunctis, ex ejusdem Martenei editione cum nostro Fuldensi codice collata recudam.

9 Ad Mombritiana veniamus. In his præter ea, quæ cum edendis habent communia, pro Decio præside Decius cæsar, seu imperator legitur, addunturque alii cruciatus divina ope pariter superati, atque aliquot præterea divinæ ultionis prodigia, de quibus lectorem in Annotatis monebo; sunt in iisdem etiam plures Decium inter Sanctamque sermones. Eadem Acta copiosius scripta in quodam Romano codice monasterii S. Cæciliæ trans Tiberim legi, annotavit Cardinalis Baronius in Martyrologium Romanum; et Florentinius in Annotatis ad suum velustius Lucense assertit, Mombritianis similia existare in per vetusto Hagiologio suo Ms., præterquam quod in hoc Decius præses, non cæsar aut imperator, compareat, ac Cæsarea quidem civitas pro Sanctæ palæstra assignetur, non tamen addatur Palæstina. Mombritianis denique similia habuit Equitinus episcopus Petrus de Natalibus, et in suo Sanctorum Catalogo lib. 9. cap. 39 in compendium contraxit.

ACTIORE G. S sunt tamen hæc multo minus vitiosa Mombritianis.

10 Non parum ab istis omnibus differunt Acta metro heroico composita, inscriptaque: Antonii Sebastiani Miturnini (id est, Minturnini) episcopi Crotoniatiani, diva Reparata, quæ accepimus ex Collectione Cardinalis S. Severinæ, et quorum eorumdem simul atque argumentum tale est:

Acta alia ab Antonio Sebastianiano, episcopo Crotoniensi,

Te, Reparata, canam, summo decus addita cælo,

Sancta modis miris varias advecta per undas

Ausoniæ ad portus, ad Minturnensia rura,

Imperio sævi duro impellente Cyrini,

Usque Palestinis e finibus acta volantum

Cælicolum ductu, nullis vexata procellis.

Ut auctorem noscas, partem elogii illius, quod habet Ughellus tom 9 Italiæ sacræ auctæ col. 387 in serie episcoporum Crotoniensium, hic subjungo. Antonius Sebastianus Minturnus (patria scilicet) antea episcopus Ugentinus, ad hæc (Crotoniensem) sedem translatus XIII Julii MDLXIII. Præsul sane, sive, versu sive prosa, eruditissimus, adeo ut inter sui ævi doctos viros merito sit connumeratus. Plura reliquit sui ingenii monumenta, quæ partim teruntur a doctis, partim Romæ latebant apud bon. mem. Cardinalem Montaltum, Sixti V nepotem... Excessit circa annum MDLXXIV etc.

F carmine Heroico scripta,

11 Eruditionem ejus artemque poëticam ab unde probat Poëma istud, quod triginta et tres supra quadringentos versus continet; sed ejusdem ætas tot seculis sancta Martyre posterior nullam probabilem fidem facere potest, dum ille sine teste, sine monumento, aliena ab antiquioribus enarrat. Hic Reparata in Palæstina quidem passam canit, non tamen a Decio, sed a Cyrino præside; neque mox ex Christiani nominis odio, sed postquam illa libidini præsidis consentire recusans, magam, ad labefectandam ejusdem constantiam accessitam, divinitus reddiderat cæcam; tum denique a furente Cyrino, quod Christiana esset, edicteque cæsar, cujus nomen silet, non pareret, comprehendi jussam, tormentisque quorum Acta superius memorata etiam meminerunt, ad sacrificandum idolis frustra tentatam, ac denique capite plexam fuisse.

12 At nihil de ista libidine, quæ elusum a Virgine præsidem, ut in eam Christiane professionis prætextu sæviret, incitaverit, nihil de inducta excæcataque venefica in iisdem supra dictis

quæ etiam corporis translationes continent; non tamen edenda sunt.

LECTOR E
C. S.

ctis Actis legere est; ut nesciam, unde ista acceperit Crotoniensis episcopus. A nostris quoque, æque ac a Mombritianis abest gemina corporis translatio, quam idem episcopus martyrio subnexuit, et quarum primam, cujus etiam in ipso Poëmatu initio verbis jam datis meminit, admodum proluxè poëtice describit. Sed de his infra suo loco pluribus agendum erit. Celerum cum hæc Acta metrica, enumeratis omnibus prosaicis, longe recentiora sint; nesciamque, an, et ex quibus monumentis eorundem auctor hauserit ea, quæ vetustioribus addidit, isque præterea verbosio sit, et, quam vocant poëticam licentiam, liberaliter usus, non mirabitur lector, quod ab hac illius elucubratione, quam Ms. habeo, edenda absteineam.

Passa est
Cæsareæ in
Palaestina

13 Vidimus num. 1, aliqua ex vetustioribus Martyrologiis S. Reparata sine loco palæstræ annuntiare, alia Cæsareæ in Palaestina, quæ antiqua episcopalis ac deinde etiam archiepiscopalis civitas fuit, ac post Hierosolimam primaria, in regione Samariæ et ora maris Syriaci condita. Acta apud Marteneum, nostraque in codice Fuldensi Civitatem Cæsariensem tantum nominant, ommissa provincia Palaestina, quam tamen, uti supra jam observavi, in eodem nostro codice Fuldensi exprimit titulus iisdem Actis præfixus, ut hæc Cæsareæ ab aliis synonymis civitatibus distinguatur. In Hagiologio, apud Florentinum in Annotatis ad Martyrologium Lucense, velut per vetusto laudato, civitas Cæsariensis similiter assignatur pro Virginis martyrii loco, sed pariter sine provincia Palaestina, quam contra addunt Acta Mombritiana; neque ulla afferri posse videtur solida ratio, cur Cæsaream re ipsa fuisse S. Reparatae hodiernæ palæstram, negemus, aut hanc a celebri illa Palaestina civitate diversam suspicemus.

verisimilius
sub Decio
imperatore

14 In persecutoris nomen Decium omnes, præter Antonium Sebastianum, Crotoniensem episcopum, consentiunt; sed eorum aliqui, ut vidimus, Decium istum præsidem, alii Cæsaream nominant. Præsidem ipsum constanter dicunt Acta Marteneana, nostraque Fuldensia, et quibuscum hæc collata diximus. Consonant etiam jam laudatum per vetustum Hagiologium Ms. Florentini, Rabanus in Martyrologio suo, et inter auctaria Usuardina apud Sollerium nostrum codices Antverpiensis-Maximus, Ultrajectinus, Leydensis, Albergensis et Danicus. Decium autem Cæsaream assignant Acta a Mombritio edita, Notherus in Martyrologio, S. Antonius parte 1 Historiali, tit. 7, cap. 7, § 7, et Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum, huncque, ut alii præsidem, Cæsareæ præsentem fuisse, dum S. Reparata passa fuit, enarrant.

generalem
persecutionem
movente.

15 Utraque opinio suam, altera tamen altera, majorem, palitur difficultatem. Decius provincie Palaestinae præses, æque ac ejus temporis Cyrinus, aliunde prorsus ignotus est; Decium vero Cæsaream, seu imperatorem, constat quidem medio seculo tertio acerrime persecutum Ecclesiam esse, sed non, an, ex quo imperium adeptus est, umquam Cæsareæ in Palaestina fuerit. Tam constans tamen in Decio, sub quo Sancta passa sit, nominando omnium consensus gravem mihi suspicionem movet, sub Decio imperatore eam coronatam esse, præsidemque, qui eandem coram Cæsareæ jussit interfici, vel eodem nomine (ut minus viliosa Acta habent) appellatum fuisse, vel ita in iisdem Actis nominatum ex confusione imperatoris, persecutionem lege lata mandantis, cum præside eandem

exsequente, simili scilicet ex errore, ex quo etiam in aliquot aliorum Martyrum Actis minus accuratis legimus gesta præsidum imperatoribus, tamquam præsentibus adscribi.

16 Fortasse hujus opinionis fuit Cardinalis Baronius, qui cum Acta Mombritianis similia legisset, solum Decium imperatorem, in cujus persecutione ipsa passa fuerit, tacito præside, nominavit in Martyrologio Romano verbis num. 8 jam relatis. In Annalibus quoque Ecclesiasticis ad annum Christi 253 ejusdem S. Reparatae martyrium sub Decio imperatore reposuit, præsidemque similiter siluit. Cui ego, quantum ad imperatorem pertinet, adhærendum existimo, non tamen quantum ad annum vulgaris æræ Christianæ; cum Decius imperium, quod anno 249 per Philipporum cædem obtinuit, per suam quoque necem anno 251 amisisset, uti apud eruditos chronologos nunc certum est. Sub Decio igitur imperatore ac proinde uno e tribus annis, quibus hic imperavit, S. Reparatae virginis martyrium verisimiliter figendum putavi.

ac proinde
anno 249,
vel uno e
duobus se-
quentibus.

§ II. Sanctæ Martyris corpus, apud Cæsaream primo sepultum, verisimiliter fuit aliquando in Italiam translatum; sed hujus translationis tempus ignotum est et adjuncta fabulosa: incertum etiam, quo tempore id Theanum fuerit allatum.

Acta ex Martenei Metensi, nostraque Fuldensi Codicibus, et cum quibus hæc collata fuere, edenda, post narratum capitis Martyris amputationem mox terminantur his verbis: Accedentes vero Christiani pauci, viri timorati, rapuerunt corpus ejus, et conditum aromatibus sepelierunt eum, * et requievit in pace octavo Idus Octobris, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et imperium in sæcula seculorum. Amen. Hæc de S. Reparatae corporis apud Cæsaream Palaestinae sepultura, nec plura de eodem, sive in hisce, sive in Mombritianis, legere est. Itali tamen affirmant, fuisse illud olim in oras suæ Campaniæ inde translatum; faventque illis, quæ de ejusdem Sanctæ apud illos cultu, creditaque illius corporis ibidem possessione dicturi sumus. Certe Orlendius Orbis sacri ac profani part. 2, vol. 3, pag. 1606, num. 10 corpus ejus inter Sanctorum reliquias, Theani, cognomento Sidicini, quod hodierni regni Neapolitani, in provincia Terræ Laboris, parva episcopalis civitas est, in Cathedrali S. Joannis Evangelistæ ecclesia servatas, recenset, consonatque Ughellus tom. 6 Italiæ sacræ, per Coletum auctæ, col. 549.

Corpus ejus e
Palaestina in
Campaniam
Italiæ trans-
latum

* at. illud

18 Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ illud et Theano et Lucæ attribui, indicat: nam in Indice Alphabetico Sanctorum, quem eidem Catalogo præmisit, sic habet: Reparata, virgo et martyr Cæsareensis... Corpus Lucæ in ecclesia S. Joannis; deinde vero ibidem in altero Indice, exhibente corpora Sancto-

Theani ac
Lucæ dicitur
quiescere.

rum

A rum diversis locis assignata, rursus ait: Reparatae virginis et martyris Lucae in ecclesia S. Joannis; Theani in propria ecclesia. Conciliari haec facile possunt, si (ut saepe alias contingit) sacri corporis pars corpus appelletur; verumtamen, quid de Lucensibus hujus Sanctae reliquiis censendum sit, infra videbimus ex Florentino, viro nobili Lucensi, in Annotatis ad Martyrologium Lucense, jam alias laudatum. Theanenses, pro quibus major stat probabilitas, tradunt quidem, sacrum hunc thesaurum post eccisas medio seculo nono per Saracenos Formias ad se pervenisse; sed quo tempore, quo auctore, quare ratione ille e Palaestina in Campaniam translatus fuerit, neminem legi, qui doceat, praeter Antonium Sebastianum Crotoniensem episcopum in sua Diva Reparata, seu Actis metricis.

Translatio-
nem hanc
mox a Sanctae
martyris
divinitus
factam
esse,

19 Si huic fides habenda sit, contigerit prima ista translatio mox a Sanctae martyris, Deo impium praesidis, quem Cyrium appellat, consilium ad suae Martyris gloriam vertere. Postquam enim poeta dixerat, truncatum capite corpus Virginis continuo ibidem multis miraculis fulsisse, ita perrexit de eodem praeside canere.

B Quo magis irarum furis agitated et oestro, Remigiis exutam et navalibus armamentis Deduci pinum * deterrimus hostis in altum, Amotamque ope nautarum, demptoque magistro

* i. e. navim

* an reboabat?

(Haud procul aequoreis rebombat * fluctibus ora)

Virgineumque caput, nudoque in littore corpus,

Quod jacet, hic positum jussit ventoque marique

Jactari, infringi scopulis, mergique profundo: Quin etiam magni sancto qui nomine Christi Dicuntur, longa vexatos morte necari.

* adde sic

At secus evenit, quam mente putarat iniqua; Impia * nondum satiatas pectora praeses: Nam Deus omnipotens caelo demisit ab alto, Qui celeres cymbam ducantque regantque, ministros

Aethereos, Latio salvamque in littore sistant.

canit episcopus
Crotoni-
ensis: ve-
rum hanc
desumpta
videntur

20 Tum totum per mare Mediterraneum iter poetice multis describit, tandemque cymbam ad Latii novi Campaniaeque confinia circa ostia Liris perducit, ita prosequens:

Et tandem venit Laurentis ad arva Maricae.

Est Promontorium, Piras dixere priores, Nunc vero Argentum, mutato nomine, dicunt:

Hoc illam aetherei proceres in littore sistant Lætitiæ signo ingenti et clamore secundo;

Intonuit caelum, et miranda luce refulsit.

Nunc, quanti haec valeant, videamus. Ad diem XVI Decembris in Martyrologio Romano Baronii legitur: Formiis in Campania, sanctae Albinæ virginis martyris sub Decio imperatore; ad quæ laudatus Cardinalis annotavit, hujus Acta, ex antiquis ecclesiae Caietanæ monumentis accepta, ordiri his verbis: Tempore adveniente. Hinc ego colligo, hæc eadem esse S. Albinæ Acta, quæ in Museo nostro ad eundem Decembris diem reposita habemus cum hoc pariter exordio Tempore illo adveniente.

et S. Reparatae
Actis per
peram ad-
jecta ex Actis
S. Albinæ

21 Porro in hisce dicitur hujus S. Albinæ virginis ac martyris corpus, Cæsareæ in Palaestina, jubente Decio cæsare seu imperatore, capite plezæ, eodem prorsus modo, quo supra corpus S. Reparatae, ad Latii novi Campaniæ littora

Octobris Tomus IV.

adjectum esse. En tibi verba. Tunc adstitit spiculator, et amputavit caput ejus (Albinæ) continuo, et habuit (Decius) consilium cum militibus; et omnibus circumstantibus dixit: Audite consilium meum, comprehendite istam Magam (S. Albinam indicat) et alios multos magos (id est, Christianos) qui in isto regno habitant, comprehendite omnes; et perducite ad me unam vetustam naviculam, fragilem, sine omni armamento. Et fecerunt ministri, sicut præceperat Decius cæsar; et statim miserunt in eam (naviculam scilicet) S. Albinam cum aliis Sanctis: angelus autem Domini descendit de caelo, et intravit cum illis in naviculam, et perduxit eam in locum, qui dicitur Scauri, per virtutem Domini nostri Jesu Christi, cui est honor et gloria in secula seculorum.

ACTORUM
C. S.

22 Qui hæc cum supra recitatis Crotoniensis episcopi versibus contulerit, non dubitabit, quin, solo sanctae virginis martyris nomine mutato, eadem utrobique translatio referatur: nam ex iis, quæ de secunda translatione S. Albinæ in iisdem Actis deinde sequuntur, etiam constat, non aliam primæ translationis terminum, quam Campaniæ prope Minturnas littus indicari; locusque Scauri fortasse is ipse est, qui in Campaniæ Mappa geographica Blaeriana Turris Scaura dicitur. Ex his igitur S. Albinæ Actis Antonius Sebastianus, Crotoniensis episcopus, vel si quis alius hoc in argumento eidem prævit, translationem corporis S. Reparatae videtur mutuatus esse, sive quod ipsemet. sive alius, qui ei præverit, Albinæ nomine Reparatae iis in Actis venire crediderit. Is error tanto facilius potuit committi, quanto major est inter utriusque Virginis martyris gesta conformitas; recteque Tillemontius tom. 3 Monument. Eccles. in Persecutione Decii, art. 15 observavit, fere omnia, quæ in Actis S. Reparatae apud Mombritium leguntur, a Philippo Ferrario in Catalogo Sanctorum Italiae ad diem XVI Decembris de S. Albinæ referrunt. Oportet, præcipua, quæ consentiunt, hic breviter recensere.

quæ ejusdem
S. Reparatae
Actis

E

23 Acta S. Reparatae, tam edenda, quam Monbrilitana, hanc Cæsareæ (in Palaestina addunt posteriora) passam tradunt; de Albinæ plane consentiunt hujus Acta, quæ habemus. Ambæ Sanctæ, in suis quæque Actis, dicuntur duodecim circiter annorum fuisse, dum martyrium subierunt, ambæ sub Decio, Cæsareæ præsentis, passæ, huncque Acta S. Albinæ cum Monbrilitanis cæsarem faciunt. Ambæ eadem tormenta, videlicet plumbum igne liquatum, lampades mamillis adurendis admotas, incensam fornacem, sectionem membrorum divinitus superasse, decalcato capite publice circumductæ, ac tandem, abscissis cervicibus, martyrium consummasse asseruntur. Hæc fere sunt, quæ Acta S. Albinæ cum Actis S. Reparatae edendis habent communia.

similima
sunt,

F

24 Nunc accipe etiam quædam alia, quæ de utraque sancta Virgine martyre in utriusque Actis, S. Albinæ scilicet, ac Reparatae, Monbrilitanis, non in Marteneanis nostrisque, præterea narrantur. Sunt ea primo tormenta quædam, præter jam dicta, sine læsione tolerata; videlicet acetum fervens infusum ori, ardentis lampades lateribus admotæ, sed divinitus extinctæ; corporum super craticula, subjectis ignitis carbonibus, extensio, membra fragmentis lætaceis perfricata, et aceto et aqua bullienti perfusa, acetum item, sinapi mixtum, in nares instillatum etc. Secundo sunt miracula quædam, nempe ter-

et ex iisdem,
maxime
Monbrilitanis,

8 ribilis

accusare
C. S.

ribilis terræ motus, quo maxima pars populi perierit; carnificum alii cæcitate percussi, alii, are-scentibus subito brachiis, a torquendo prohibiti. Tanta rerum omnium conformitas haud difficulter suadere potuit Crotoniensi episcopo, aut cuiquam alteri, quem ipse fortasse secutus fuerit, Reparata in istis Actis Albinæ nomine venire, ac proinde memoratam in iisdem translationem spectare ad Reparata, cujus corpus Cesarea Palæstinæ in Campaniam advectum credi nove-rat, sed ignoto tempore ac modo; itaque historiam istam translationis ad S. Reparata retulerit, cujus gesta translationis auctor afficerat Albinæ.

conficta, uti
ex eorum
collatione

25 At forte quærat quispiam, cur S. Albinæ Acta potius ex Actis S. Reparatae conficta, quam hæc ex illis credenda sint. Non una in promptu ratio est. Nam primo Reparata hodiernam memorant vetusta Martyrologia, præcedenti § relata, in quibus frustra quæres Albinam istam, quam primus, quem quidem sciam, Cardinalis Baronius in Romanum ad diem xvi Decembris intulit, nec Cesareæ in Palæstina, sed Formis in Campania, ce-lut hic passam, annuntiavit. Secundo Acta S. Reparatae edenda antiqua esse, probant codices Me-tensis ac Fuldensis, ex quibus deprompta sunt. Tertio acta S. Reparatae, non Albinæ, seculo ix no-verunt Rabanus et Notkerus, ut ex amborum Martyrologiis constat. Imo, si Actorum primæ-que translationis Albinæ scriptor idem etiam sit duarum posteriorum, quæ primæ ibidem addun-tur, non sunt illa seculo xii antiquiora, ac forte etiam multo recentiora, cum in illis mentio fiat de ecclesia Cajetana a Paschale II summo Ponti-fice dedicata, Cajetæ tum sedente episcopo Alberto, de quo Ughellus tom. i Italiae sacræ auctæ, col. 557 et sequenti.

ostenditur.

26 Quarto, quod ad S. Reparatae Acta edenda at-tinet, si quis hæc ex Actis S. Albinæ composuisse, non fuisset prætermittendus cetera illa tormenta divinitus superata, ac miracula, quæ in Mom-britanis quidem, tamen in nostris, reperire est. Quinto denique nec in hisce, nec in Mombritanis ulla exstat mentio de S. Reparatae corporis trans-latione e Palæstina in Campaniam, imo op-positum indicatur, dum dicitur ejusdem corpus prope Cesaream a paucis Christianis fuisse sep-ultum: atqui tamen eandem translationem re-ferre intererat scriptoris, qui S. Albinæ gesta affinxisset Reparatae. Minime igitur dubitandum apparet, quin gestorum S. Albinæ consarcinator, ea e S. Reparatae Actis mutuatus sit, ac transla-tionem corporis, nescio, an e sua, an ex aliena penu, adjececit.

Eandem S.
Reparatae
translatio-
nem

27 Porro, utut aliter visum fuerit Crotoniensi episcopo, ab eruditione, ut vidimus, commendato, non possum ego translationem illam de corpore S. Reparatae expositam, unde illam acceperit, velut verisimilem admittere, tum quod tam mirabilis sit, ut ad fidem faciendam antiquo pro-bæque notæ auctore egeat, tum quod, ut mox dictum est, ceteris certo antiquioribus ejusdem Sanctæ Actis adversetur. Libet etiam hic quæ-rere, quid tandem factum fuerit Christianis illis Cesareensibus, quos Cyrinus præses una cum S. Reparata corpore fragili cymbæ impositos sine remigio marinis fluctibus jaclandos commisit. Hinc per viam perierunt, an cum eodem sacro corpo-re ad Campaniam salvi et incolomes appulerunt? Certe nulla de iisdem deinde fit mentio. Ab omni quoque verisimilitudine abhorrent, quæ idem episcopus de solemnibus ejusdem corporis e navi in

Minturnensem civitatem translatione, conditoque templo ibidem canit. Præfatus enim, Minturnensem episcopum de S. Reparatae meritis adve-cloque corpore ab angelo noctu monitum, sic pro-sequitur:

28 Tum vero invalidos e strato corripit ar-tus,

idem episco-
pus adjunctis
poëticæ exor-
navit

Multa putans secum, et monitis parere para-
bat,

Ut primum roseos thalamos aurora reliquit.
Interea volucris commota it fama per urbem,
Venisse externis Scaurana ad littora ab oris
Carbaseis nudam velis sine remige pinum,
Concurrit subito stupefacta frequentia vulgi:
Advocat ille omnes, properans, plebemque pa-
tresque

Et vigiles templi socios, remque ordine pan-
dit;

Aspersamque rosis niveis, auroque rigentem
Coccineam induit clamydem, capitique ty-
aram

Ornatam variis gemmis lætamque smaragdis
Imponit: longo præmittitur ordine pompa

Multa sacerdotum candenti in veste niten-
tum;

E

Atque accensa diem duplicant funalia multo
Lumine, multiplicem curva edit tibia can-
tum.

Dux ipse insequitur, magno comitante senatu,
Et late cætu innumero juvenumque senum-
que,

Ingentesque Deo grates laudesque canebant.
Jamque propinquabant, ubi Diva jacebat in
asta*,

* t. in alga

Cum subito exoriens effulsit plurimus ignis,
Syderis instar habens, quod claras æthere toto
Effundatque comas fradiens, * flammisque co-
marum;

* t. radians,
vel radiis

Et supra exuvias tum Virginis adstitit hæ-
rens;

Luce repercussa cymbamque locumque no-
tauit.

Mirandum haud dubie, mirandum hoc omnibus
astrum

Visum est, ac Regem Superum venerantur in
illo:

Adscriptam in Divas Reparata, et sede loca-
tam

F

Ætherea agnoscent, nec non reverenter ado-
rant.

29 Sis bona, sis felix (ajunt) sanctissima Virgo:
Tu Dea pro quondam nobis Laurente Mari-
ca:

nullo modo
admittendis

Ad te confugimus: te in nostra optata voca-
mus;

Tu vero ante Deum defer pia vota precesque,
Teque duce, auxilium tandem imploremus ab
ipso:

Annuere actutum visa est (mirabile dictu!)
Illa quidem, et nutu tellus pontusque moveri.
Contreinuere omnes; at tu, venerande sacer-
dos,

Intrepidus geminasque preces, perstasque pre-
cando,

Appellique jubes cæcos atque agrâ trahentes
Corpora; confestimque aliis vigor integer
omnis

Incedendi, aliis tum dulcibus lumina dantur.
Conclamant omnes, Divamque ad sidera tol-
lunt

Laudibus, et meritis conantur solvere gra-
tes,

Argenteoque

A Argenteoque ferunt loculo, conduntque sepulchro
Marmoreo exuvias; solido de marmore templum
Constituit, donis cumulat, ritumque sacerdos
Romano venerans sacravit numine Divæ.

Hæc laudatus episcopus Crotoniensis, qui haud dubie dum scriberet, non advertit, quam aliena essent acalamitosis illis Ecclesie temporibus, quibus Christiani inter persecutores suos de latibus potius, in quibus sacra peragerent, quam de festiis pompis publice ducendis, marmoreisque templis erigendis erant solliciti.

30 Denique, ne hisce diutius frustra immerer, ego tempus modicumque adveci e Palæstina S. Reparatae corporis nescire malo, quam eo ex Poëmate temere affirmare. Nec propterea tamen translationem ipsam aliquando factam inficior, quam verisimilem faciunt ea, quæ de eximio ejusdem in aliquot Italiae civitatibus cultu, communique de corpore ejus Theani servato opinione jam insinuavi, pluribusque exponam. Sane, nisi id ita sit, perquam difficile captu est, qua ratione Theanenses in animum induxerint, sacrum illud corpus, quod post excisas Formias ad se pervenisse, existimant, esse S. Reparatae Caesareensis Palæstinæ virginis martyris, eactra Italianam viam notæ; ac Florentini, Lucenses, Nicinensesque, eandem tam insigni cultu antiquitus prosecuti fuerint, ut templa quoque ejus nomini dicarint, festumque diem egerint VIII Octobris, quo Caesareensis Reparata vetustis Martyrologiis inscripta legitur.

B *31 Medio seculo XIV indubitanter creditum fuisse, S. Reparatae corpus Theani cognomento Sidicini de quo supra meminimus, in monasterio puellari quiescere, synchronus testis est Matthæus Villanus Florentinus in Historia sui temporis, apud Muratorum edita tom. 14. Scriptorum rerum Italicarum, lib. 3, capp. 15 et 16, ubi docet, Florentinorum legatos, anno 1352 Neapolim ad coronationem Ludovici et Joannæ missos, nomine civitatis suæ ab iisdem regibus eam postulasse gratiam, ut liceret sibi portionem aliquam ejusdem sacri corporis, quod Theani, in eorumdem regni civitate, servabatur, Florentiam transferre, in cathedrali ecclesia, eidem Sanctæ dicata honorifice deponendam: atque annuentibus prædictis regibus, faventeque, cujus juris tunc Theanum erat, comite Francisco de Monte Scheggioso, monasterii abbatissæ mandatum fuisse, ut dexterum corporis brachium Florentinis legatis traderet; abbatissam vero, aliquot induciarum dies fraudulenter pactam, curasse, ejusdem brachii simulacrum e ligno gypsoque fieri; illudque legatis traditum ac Florentiæ solemniter exceptum esse, asservatumque, donec toto quadriennio post, cum in pretiosam thecam inserendum esset, sacrilega abbatissæ fraus detecta fuit.*

Seculo XIV exito creditur illud quiescere Theani,

32 At quo tempore, Theanenses sacrum illud corpus acceperint, non magis constat, quam quo ex Palæstina in Campaniam primo fuerit allatum. Ad manum mihi est ejus rei relatis, quam Papebrochius noster se collectione Officiorum veterum Mss. apud Carolum Strozzi num. 691, f. 325 manu sua descripsit, et in novem breves Lectiones ad usum scilicet divini Officii, partitam fuisse, annotavit. Hæc sic habet: Post vero annorum curricula (ita orditur) cum jam universus orbis Christianæ fidei deserviret, ad tumultum Virginis memoratæ cœperunt multa miracula fieri. Ibi enim dæmones

circa quod a quodam Beneventano principe

fugabantur, mutorum linguæ solvebantur, manicis manus, claudis pedes restituebantur; denique quocumque languore oppressi illuc accedebant, sanctæ virginis Reparatae meritis curabantur. Cœpit ergo locus ille celeberrimus haberi, et illic ad honorem Virginis ejusdem ecclesia constituta magna cœpit veneratione frequentari.

AUCTOR
C. S.

33 Interea tantarum virtutum fama longe lateque divulgata Beneventani principis pervenit ad aures. Huic erat unica filia, nomine Paga, quæ multo jam tempore fuerat a dæmone vexata. Confestim princeps permotus amore filiae, quam quidem tenere diligebat, festinat cum filia sanctæ Virginis experiri beneficia. Postquam eo ventum est, Paga nolens in ecclesiam trahitur, et humi prostrata gravius solito cepit a dæmone fatigari. Tunc princeps lacrymas fundens ad Reparatae tumulum accedit, et lacrymosa voce dicere cœpit: Sanctissima Christi virgo Reparata tuarum virtutum invitatus odore ad te pro filia rogaturus accedo; ante tuum venerabile corpus lacrymosas preces effundo; attende prostratum; lacrymantem respice; mærentem consolare; libera, obsecro, filiam ab hac, qua tenetur, peste, et per te recuperare merear, quam jam videor amisisse; et omnes, qui adstant, glorificent nomen Domini Jesu Christi, pro ejus amore subire martyrium non timuisti. Talibus ergo precibus dum importune pater insistere, exauditur, et sanctæ Virginis meritis filia a dæmone liberatur.

ejus filia per ejusdem Sanctæ patronum dæmone liberata fuerit,

34 Tunc princeps lætus et exultans cum omnibus, qui aderant, Deo gratias egit, et communi consilio gloriosæ Martyris Christi corpus Beneventum transferre disposuit. Illo igitur de sepulchro educto, et in linteo mundissimo involuto, princeps cum lætitia regreditur, et flumen transiens venit iter, quo Theanum itur. At ubi ventum est ad locum, qui Aquensis dicitur, Martyris Christi corpus tanta mole defigitur, quod nulla umquam poterat ratione moveri. Intellexit princeps sagacissimus voluntatem Virginis Christi, et, deposito corpore, jussit in eodem loco construi et dedicari basilicam, et, pluribus collatis bonis, ad serviendum tradidit filiam, vestem sacræ religionis indutam, quæ multo post tempore honeste satis et religiose vivens, et in eadem ecclesia Jesu Christo Domino fideliter deserviens, tandem suam animam in pace Domino commendavit.

in dedicata eidem ecclesia depositum,

35 Post ejus obitum jam annis revolutis pluribus, cultor Christi verus, qui tunc Theanensi præerat ecclesiæ, audiens, sanctum Virginis corpus illic requiescere, æstuit amore nimio ad majorem illud ecclesiam, ubi sedes est episcopi, deportare. Itaque instans voto suo, assumptis secum quibusdam de Fratribus et de Religiosis, ire festinat illuc, et veniens ad locum adoravit pronus. Deinde cum iis, qui secum aderant, in terram prostratus diutissime adoravit; exurgens vero ab oratione pretiosum corporis thesaurum cum timore elevat, elevatum cum reverentia et gravitate deportat. Cæterum antequam venisset episcopus ad locum, qui vocatur Opius, sancto corpori pansare placuit; neque enim decebat, ut tam pretiosum munus sine magno honore a civibus susciperetur. Tunc civitatis clerus et populus venerunt, honorifice obviam procedentes sacrum corpus ingenti lætitia susceperunt, et susceptum cum hymnis et laudibus intra urbis mœnia deferentes, in majori

ac deinde ab episcopo in civitatem illatum fuisse

AUCTOR
C. S.

majori ecclesia locello dignissimo locaverunt. Quantas autem virtutes virgo et martyr Christi Reparata tunc operata fuerit, quot salutis beneficia in adventu suo Teanensi populo erogaverit, difficile est enarrare. In loco vero illo, ubi, ut dictum est, pausare voluit, cives sub ejusdem sanctissimæ Virginis nomine diligenti cura puellarum monasterium facere studuerunt, collaudantes et benedicentes Dominum Jesum Christum, qui vivit et regnat Deus cum Patre et Spiritu Sancto in unitate perfecta Deus in sæcula sæculorum. Amen.

narratur in
Lectionibus
Officii eccle-
siastici in-
certæ fidei,

36 *Hactenus vetustæ Lectiones Officii Translationis S. Reparatae, verisimiliter in ecclesia Theanensi olim recitari solitæ, quæ, sicut pro sacro ejus corpore eidem ecclesiæ asserendo faciunt, ita pro tempore, quo hæc illud acceperit, figendo nil juvant, cum nec Beneventanum principem, qui illud eo primus portaverit, auctor nominet, nec episcopum, qui in civitatem deinde transtulerit ac de Paga quoque, quam ejusdem principis filiam facit, nullam uspiam mentionem repererim. Admodum quoque suspectum mihi est ipsum Lectionum exordium, nimirum: Post vero annorum curricula, cum jam universus orbis Christianæ fidei deserviret, ad tumulum Virginis memoratæ cæperunt multa miracula fieri etc. Vel enim loquitur earum auctor de Sanctæ tumulo apud Cæsaream in Palæstina, vel de ejusdem tumulo in Campania. Si primum, manifestus ille fabulator est, qui Beneventanum in Italia principem cum filia sua Cæsaream Palæstinæ, velut ad locum parum dissitum, perducit reducitque; si secundum, sublestam mihi auctoritatem suam facit, insistens opinioni, quæ S. Reparatae corpus mox a martyrio e Palæstina in Campaniam cymba divinitus allatum narrat, seu potius fabulatur. Jam quod ad ejusdem auctoris ætatem spectat, omnino videtur seculo XIV junior esse; cum ex Villano supra laudato constet, eo seculo medio corpus S. Reparatae Theani in puellari monasterio quævisse; quod iste in ecclesiam cathedralem translatum scribit sine ullo scriptoris synchroni aut supparis indicio,*

Crotoniensis
episcopi de
ejusdem
translationis
causa

37 *Alteram translationis Theanum factæ causam assignat sæpe laudatus episcopus Crotoniensis in sua Diva Reparata, seu in Actis ejus metricis, in quibus, postquam templum eidem Minturnis (se incongruo, ut observavi, tempore) exstructum, annuamque festivitatem observari solitam fuisse, dixerat, subjecit sequentia:*

Quem casti morem posthæc tenuere nepotes,
Donec florenti incolumes regione fruuntur.
Has penitus postquam evertit furialibus ar-
mis
Gens Agarena, Dei contemptrix impia, to-
tas,
Diruta Syrarum, heu! sævo post mœnia bello
Urbs Sidicina Deæ, Pandulpho principe ca-
ptas
Reliquias servat magna pietate, colitque.
Theanum itaque, quod Sidicinum cognominari dicimus, translatum fuisse Sanctæ corpus, ait, post Minturnarum per Saracenos excidium, Thegensium principatum obtinente Pandulpho. Verum implexa hæc sunt, et cum rebus Formianis videntur confusa.

penditur:

38 *Minturnina civitas jam inde a seculo sexto, quo Agareni, seu Saraceni, nondum visi fuerant in Campania, ab alio eccisa hoste considerat, ejusdemque episcopatus a S. Gregorio Ma-*

gno Papa adjectus fuerat Formiano. Parem sortem circa medium seculum novum a Saracenis tulit civitas Formiana, et hujus quoque episcopatus Cajetam translatus est; de quibus omnibus consuli potest Italia sacra Ughelliana per Coletum aucta, tom. I in Episcopis Cajetanis, tom. 10 inter episcopatus antiquatos col. 98 et sequenti in Formianis, ac col. 140 in Minturnensibus. Vide etiam, si lubet, Opus nostrum tom. I Junii, pag. 212 in S. Erasmo episcopo martyre, num. 4, ubi etiam hujus Sancti corpus eadem de causa Formis Cajetam translatum leges. Quod de tempore occasioneque translationis corporis S. Erasmi certum est, id de S. Albinæ etiam reliquiarum adventu sentire videntur iidem Cajetani; nam et hæc quoque ad calcem Actorum hujus Cajetam translate fuisse dicuntur multo... tempore peracto (ex quo istæ a Palæstina ad Campaniæ littora, eodem, quo S. Reparata, modo mihi non probato, adiectæ fuerant) cum Formiæ et loca juxta posita ab Agarenis fuissent destructa; diciturque hæc translatio curata fuisse a Theanensi episcopo nomine Bono, qui apud Ughellum tom. I Italix sacræ auctæ, col. 529, dicto seculo nono decrepito eidem ecclesiæ prædisse legitur.

39 *A verisimilitudine igitur non recedet, qui S. Reparatae quoque sacra lipsana circa id temporis sive Theanum, sive Cajetam prius, atque hinc deinde Theanum pervenisse suspicabitur, consentietque Crotoniensi episcopo, factum hoc translationi a Saracenis Campaniæ illatæ postponenti. At qui iste Pandulphus princeps, sub quo laudatus Crotoniensis antistes id factum affirmat? Fuerunt quidem seculis decimo undecimoque ejus nominis principes decem Beneventani ac Capuani, atque inter illos seculo decimo unus comes Theanensis; sed huncne, an alium, designatum velit, non dispicio.*

fortasse illa
contigerit
post destru-
ctas seculo
IX Formias.

§ III. Sanctæ antiquus cultus Florentiæ ac Lucae in Hetruria, et Nicææ in Provincia, solemnne festum illius Hadriæ in regno Neapolitano a seculo XIV.

F

Observavi superius, insignem hujus sanctæ Virginis Martyris in aliquot Italix civitatibus antiquum cultum assertæ ejusdem sacri corporis ad eam regionem translationi, aliquando factæ, plurimum favere. Franciscus Florentinus nobilis Lucensis in Annotationibus ad suum Vetusius Lucense Martyrologium ipsam Clarissimam (cultu scilicet ac sui nominis celebritate) in Tuscia Martyrem non dubitavit dicere. Florentiæ, quæ Hetruriæ metropolis, Magnorumque Ducum sedes est, fuisse ei antiquitus dicatam ecclesiam cathedralem, scribit Matthæus Villanus, historiographus Florentinus seculi XIV, a Muratorio editus tom. 14 Scriptorum Rerum Italicarum, in Historia sui temporis lib. 3, cap. 85, additque, id a Florentinis factum esse, quod Radagasti, Hunnorum regis, exercitus, cujus obsidione divinitus fuerant liberati, internecio festa S. Reparatae luce contigisset.

41 *De causa ipsi dedicatæ ecclesiæ consentit Ughellus*

Florentiæ ec-
clesiam ea-
thedralem
sibi dicatam

antiquitas
habuit, et
hujus tem-
poris metro-
politanae est
contitularis,

Ughellus tom. 3 Italiae sacrae auctae, col. 7; sed quanto tempore post dictam Radagasio exercitus stragem, quae seculo v paucis annis inchoato evenit, nec hic, nec ille, clare docet. Ex laudato Ughello (apud quem col. 20 ejusdem ecclesiae exstat mentio in testamento Speciosi, Florentini episcopi, anno 724 multa episcopo B. Joannis Baptistae, vel Reparatae martyris legantis) praeterea habemus, eidem ecclesiae anno 1294 substitutam esse magnificam illam, amplissimamque basilicam, quae nunc metropolitana est, ac S. Mariae floridae nomen habet. Nec propterea tamen antiquo cultu suo ac Patronae titulo S. Reparata destituta fuit. Ita disco ex ejusdem archidiaecesis Officiis propriis, in quibus hoc ipso die VIII Octobris annuum festum ejus Contitularis nomine praescribitur. Verba accipe.

in qua, to-
taque dioce-
si insignem
cultum ob-
tinet;

42 In festo S. Reparatae V. et M., nostrae metropolitanae ecclesiae Florentinae Contitularis, ibique duplex i classis; celebraturque cum Octava ex immemorabili consuetudine: in dioecesi duplex. Omnia de Communi virginis martyris i loco. Inter quotidianas quoque Commemorationes, extra festa duplicia in Laudibus ac Vesperis faciendas, in eodem Officiorum propriorum libello praescribitur una de S. Reparata, ecclesiae metropolitanae Contitulari, in ipsa tantum metropolitana, Antiphonis, Versibus ac Oratione ex Communi Virginis martyris pariter acceptis. Ut vero prioribus seculis civitates Italiae solennia sanctorum patronorum suorum festa etiam profanis ludis celebrare soluerunt, ita, eodem teste Villano, festa S. Reparatae luce fiebant olim Florentiae pedestres cursus ab illius ecclesia, proposito ex aere publico primo ad metam pertingenti praemio panni rubri levis pretii, unarum octo; sed seculo XIV pedestribus cursibus equestres substituti fuere, praemiumque pannus coccineus pretiosus unarum duodecim propositus.

non tamen
ejusdem cor-
pus quiescit,

43 Reparatae porro Florentiae, ut jam diximus, et olim et hactenus cultam, Caesareensem in Palestina Martyrem esse, quamquam ex ejusdem Officio, quod ex Communi Virginis martyris fit, statui nequeat, colligitur tum ex die VIII Octobris, qua Florentini suam colunt, quaque Caesareensem in vetustis recentioribusque Martyrologiis annuntiar, ostendimus; tum quod nulla alia ejusdem nominis in sacris Fastis nota sit.

44 Refellit hic error ex supra laudatae Matthaei Villani Historiae lib. 3, capp. 15 et 16, ex quibus constat, saltem anno 1352 nullas hujus sanctae Martyris reliquias (quod quidem scirent Florentini) Florentiae fuisse: quorsum enim alias pro aliqua earum portione a Theanensibus obtinenda ad Neapolis reges recurrissent? Vide dicta superius num. 31. Sacrum vero illius corpus vel ante medium seculum XIV Florentia fuisse alio avectum, vel eodem seculo vergente ad finem (quod tempore scripsit laudatus Petrus de Natalibus) Florentiam fuisse allatum, nemo tradidit, nec aliunde ulla ratione verisimile est; ut proinde antiqui hujus Sanctae apud Florentinos cultus

nec unquam
quiescere vi-
detur.

origo aliunde, quam ab illius sacri corporis possessione repetenda sit. Qua de re quid alii sentiant, consule dicta num. 40 et seqq.

AUCTOR
C. S.

45 De sacra veneratione, quam eadem Lucæ, quae altera Tusciae civitas est ac sui juris respública, obtinuit, varia observavit Florentinus, supra laudatus eruditus Lucensis in Annotatis ad Martyrologium, quod vulgavit. Antiquitas (inquit) Lucæ in Etruria celebrem fuisse (S. Reparatae hodiernam) non dubito. Ecclesiam habuit suo nomini dicatam, quae PLEBS TOTIUS CIVITATIS in vetustis monumentis illius basilicæ nuncupatur. Hæc ut plurimum solo sanctæ Virginis ac Martyris titulo vocatur; aliquando SS. REPARATAE ET PANTALEONIS; nunc insignis collegiata SS. JOANNIS ET REPARATAE dicitur ex contingua S. Joannis Baptistae ecclesia, olim et ante Christi adventum idoli alicujus superstitioni dicata, ut antiqua fert traditio, et ipsius templi structura suadet. Corpus sanctæ Virginis et Martyris ibi aliquando quiescisse, aliqua Mss. tradunt; nunc vero ubi requiescat, et an ibi reliquiae ejus sint, E ignoratur.

Lucæ item
in Tuscia an-
tiqua ecclesia

46 In omnibus Lucensis ecclesiae Calendariis ejus celebritas notatur, et in Calendario Hieronymiano per vetusto canonicorum Lucensium ita legitur mense Octobris: " VIII Idus Reparatae virginis. " In vetusto codice sacrarum Cæremoniarum in eadem bibliotheca, eidem praefixo Calendario, scribitur: " In die S. Reparatae Vespere majores, et Missa ad S. Reparatae. " In alio Breviario hædino, penes me, mense Octobris ita signatur: " VIII Idus Reparatae, virginis et martyris. " In libro Ms., penes me, in quo Italica lingua notantur Historiae Sanctorum, quorum corpora in urbe Luca requiescunt, pag. 1 ita legitur: " Corpus S. Reparatae, virginis et martyris, jacet in ecclesia S. Joannis Majoris. " Et pag. 101 Vita S. Reparatae, ex Hagiologio nostro, aut consimili, desumpta narratur, atque in ea ad calcem hæc Italice adnotata leguntur pag. 103: " Sanctissimum ejus corpus sepultum fuit a Christianis " (nimirum apud Caesaream Palaestinæ) " valde devote, et deinde translatum Florentiam, et inde Lucam; quod jacet in ecclesia S. Joannis Majoris, et vocatur " (nempe hæc ecclesia) " S. Joannis et Reparatae, cujus corpus veneratur a supremo magistratu in ejus sollemnitate. "

cultuque ho-
noratur, nec
tamen corpus
ejus,

47 Vetustus non est liber, sed a Laurentio Trenta, nobili cive Lucano, scriptus anno MDLXXXV ex Latinis et vetustis (ut profitetur) monumentis, et antequam Cæsar Franciottus Historiam Sanctorum Lucensium ederet. Hactenus Florentinus in Laudato Martyrologio, quod anno 1668 vulgavit, quo tempore (eodem teste) Lucæ ignorabatur, ubi S. Reparatae corpus quiesceret, imo an etiam aliquæ ejusdem reliquiae ibidem servarentur. Nec magis id Lucæ notum erat anno 1613, quo Cæsar Franciottus, cujus ille meminit, Historiam imaginum miraculis clararum, Sanctorumque, ac Sacrorum corporum in civitate Lucensi quiescentium, typis edidit; nam inter hæc quoque nullam de S. Reparatae corpore aut reliquiis mentionem inveni; ut adeo mihi non possit non admodum suspectum, ne dicam plane falsum videri, quod Laurentius Trenta de ejusdem Sanctæ corpore in ejus sollemnitate a supremo civitatis magistratu honorari solito supra affirmavit, si id, ut verba ejus ex Florentino relata omnino præferunt, suo tempore fieri solitum

F
ut quidam
asseruit.

AUCTORE
C. S.
ibidem quæ-
risse, aut
etiamnum
quiescere
credendum
est.

solitum indicaverit.

48 Nam qua ratione factum credam, ut sacra ista lipsana publico magistratus accessu quotannis honorata, spatio annorum viginti octo, quod inter annum 1585, annumque 1613 interces- sit, adeo oblivioni data fuerint, ut Cæsar Franciottus ea prorsus ignoraverit, aut certe prætermiserit in Historia, posteriori anno, ut dictum est, edita, in qua de corporibus ac reliquiis Sanctorum, in civitate Lucensi quiescentibus, ea professo tractavit? Quod si eadem eo temporis spatio alio asportata causeris, quo pacto tam celeberris thesauri translationis nulla Lucæ supererat memoria tempore Florentini, diligentis ejusmodi rerum indagatoris, qui 83 annis post scriptum a Trenta librum, Martyrologium suum Lucense vulgavit? Ut itaque allegata a Florentino vetustum celebremque S. Reparatae apud Lucenses cultum probant, ita pro ejusdem corpore iisdem asserendo nil juvant.

ejusdem ec-
clesia Nicæ
in Provin-
cia

B

49 Rursus alteram S. Reparatae cultui dedi- tam civitatem assignat Ughelliana Italia sacra aucta, tom 4, col. 1104 et sequenti, Niciam scilicet, seu Nicæam Provinciam, quam, alii veterum Galliae, alii Italiae attribuunt; estque illa civitas episcopalis sub metropoli Ebredunensi. Porro quod ad propositum meum modo pertinet, eadem inter Sanctos Tutelares suos, post beatissimam Virginem Dei Genitricem, colit S. Reparata virginem martyrem (quam autem, nisi Cæsareensem? aliam enim non novimus) eidemque ecclesiam cathedralem, olim parochialem, dedicatam habet. Consentiant Dionysius Sammarthanus tom. 3 Galliae Christianae col. 1269 in Episcopis Niciensibus, et Petrus Jofredus in Nicæa civitate monumentis illustrata, ea quibus discimus, eam ecclesiam, dum parochialis erat, ad Nicense S. Pontii monasterium Ordinis S. Benedicti spectasse, et ad eandem translata sedem episcopalem fuisse seculo XVI, dum vetus cathedralis ecclesia, S. Mariae in caelos assumptæ sacra, noxæ arci inclusa fuerat. Ceterum ignota pariter mihi sunt hujus S. Reparatae cultus apud Nicienses initium et origo, seu causa: sed ecclesiam illam seculo XI jam existisse, ac prædicto monasterio S. Pontii donatam vel restitutam fuisse, tradit laudatus Jofredus pag. 164.

C

Hadria in
regno Neapo-
litano velut
principalis
patronæ

50 De ejusdem sanctæ Virginis ac martyris Casareensis celebri cultu Adriæ seu Hadriæ, Italici vulgo Atri, quæ regni Neapolitani in Aprutio Ulteriori civitas est, episcopatum habens cum Pennensi perpetuo conjunctum, plura docet doctor Nicolaus Sorricchio Hadrianensis in sua erudita Dissertatione historico-critica de S. Reparata, principali protectrice civitatis Hadrianensis, sermone Italico composita, quam (nescio, an ea typis unquam vulgata fuerit) manu scriptam Roma accepimus anno 1761; ea qua didicimus, quæ de hoc argumento dicturi sumus. In primis Hadrianenses ipsam jam ab aliquot seculis principalis Protectricis titulo solemniter coluerunt, hodieque colunt, per cujus manifestum patrocinium (verba auctoris sunt ex Italici Latina) non simplici vice, semperque æqualiter, in calamitatibus universalibus experti sunt, se majoribus flagellis ultricis Dei manus subductos, sive terræ motibus, sive pestilentiae, sive frugum penuriæ, sive tempestatibus vastantibus, de quibus omnibus præterquam quod ex quotidiana experientia constat, frequens est tam in publicis, quam in privatis, monumentis memoria.

51 Præcipuum festum ejus, quod Triumphum S. Reparatae appellant Hadrianenses quotannis nunc celebrant a Sabbatho, saltem a vesperis, ante Dominicam in Albis, ac duobus sequentibus diebus, seculo XIV nulli certo diei affixum fuisse, sed tamen intra mensem Aprilem Hadriæ celebrari solitum, probat laudatus Sorricchius ea publicis ejusdem civitatis ac seculi instrumentis; ritum vero, quo tunc colebatur, partim sacrum, partim profanum fuisse, ibidem pariter docet ex Actis dictæ civitatis, ex quibus profert decretum, de modo eam festivitatem peragendi, factum (si tamen recte) die V Aprilis anni 1362. Juxta iisdem verbis, quibus in eadem Dissertatione Latine exstat, huc translulisse. Sic habet: Item dixit (dominus Petrus, domini Transimundi filius, coram rectoribus civitatis Hadrianensis, iisdemque approbantibus) quod proprie die XI dicti mensis [Aprilis] fiat (festum Triumphum) et cum sollempnitate divini Offitii, in platea, si bonum tempus erit; alias in ecclesia, cum cera sufficiente, expensis Communis, juncho, mortella, instrumionibus*, tripudiis et ludis, prout melius poterit.

annua festi-
vitate nunc
colitur et
olim culta
fuit

* i. e. histrio-
nibus

52 Et quod die Sabathi mictatur bannum, quod omnes homines, tam mares, quam femine, de civitate et districtu, die Luna proxime ventura abstineantur a quibuscumque mechanicis, seu artificis laboribus, intus et extra civitatem, ad penam in capitulo contentam, et in dicto die de mane veniant ad ecclesiam majorem ad audiendum et videndum divinum Officium celebrare; et fiant faces de sero. Item dixit, quod pro festo faciendo et ordinando eligantur quatuor boni viri, qui habeant ordinare, et possint expendere et providere, sicut volent. Electi autem sunt Zutius Testa, Luctius Nicolay, Mattheus Jacobi [Runcy] et Ricardus Raynaldi [de Aquaviva.] Ita laudatum decretum ex recensione Sorricchii, quod nunc parvulum illustremus.

solemnissime,
tam ritu sa-
cro

53 Nisi mendose signatus sit annus 1362, nequeo satis mirari diem XI Aprilis ad eam festivitatem eo anno celebrandam præstitutum fuisse, maxime si illa alias nulli determinato diei affixa fuerit. Cum enim anno 1362 Pascha in diem XVII Aprilis incidit, ejusdem mensis dies undecima fuit feria secunda hebdomadæ Majoris, quæ certe minime congruebat tam lætæ festivitati, ac multo etiam minus ludis, tripudiis ac minorum spectaculis, quibus profanabatur. Quidquid interim de die annove sit, eo ex decreto liquet, festum Triumphum S. Reparatae seculo decimo quarto admodum solemniter Hadriæ celebrari solitum, etiam cum cessatione ab omni opere servili tam in civitate, quam in agro illius, sancitaque in transgressores poena, in cujus rei exemplum laudat ibidem Sorricchius librum Redditiuum civitatis, in quo ad annum 1363 notatur quidam Angelus Janlongo septem ac dimidio Carolinis ea de causa mulctatus fuisse, ac rursus ad seculum XV annum XXVII quædam mulier similem poenam pecuniariam luisse, quod in ea festivitate neviset. Ad sollempnitatem etiam, utque populi e vicinis locis Hadriam confluentis pietati satisfaceret, pertinet, quod divinum Officium, dum cæli serenitas ita permitteret, in foro publico celebraretur, secus in ecclesia.

et cessatione
ab opere ser-
vili,

F

54 Atque ista quidem de ritu sacro, quo festum Triumphum S. Reparatae seculo XIV Hadriæ celebrabatur. Inter profanos tunc etiam adhibitos ritus

quam profa-
no id tempo-
ris etiam alibi
ritus

A *ritus Sorricchius etiam nundinas reponit; atque inter ludos representationem martyrii ejusdem Sanctæ, in exemplum adducens, quæ a Muratorio tom. 2 Antiquitatum Atticarum medii ævi, Dissertatione 29, col. 849 ex Foro-Juliansi Chronico Juliani, canonici Civitalensis, ad annum 1298 proferuntur hoc modo: Facta representatio ludi, Christi videlicet passionis, resurrectionis, ascensionis, adventus Spiritus Sancti, et adventus Christi ad judicium, in curia domini patriarcho honorifice et laudabiliter per clerum etc. De S. Reparatae martyrii representatione eo festo de more faciendâ diserte etiam meminit alterum civitatis Hadrianensis decretum anni 1531, infra num. 79 recitandum; sed alios etiam ludos indicant verba ista cum... instructionibus seu histrionibus in decreto, num. 51 recitato.*

usitato
55 Celebratos etiam in eadem festivitate ad brævium cursus, quemadmodum Florentiæ quoque facilitatum supra vidimus, credo Sorricchio, qui præterea ait, meritoque improbat, tripudia, quorum relatum decretum insuper meminit, circum ejusdem sanctæ Martyris statuam a viris feminisque, sane non decore, fieri soluisse, ita scilicet ferentibus ejus temporis moribus minus castigatis. Solemnitatem denique nocturna totius civitatis per accensas faces, incensamque in publico foro lignorum struem terminabat illustratio. Denique, dum in eodem decreto dicitur: cum... juncho et mortella (mortella Italici, myrtus Latinis est) mandatur, ut in eadem festivitate, seu templum, seu platea, junceis, floribusque ac myrto conspergantur, quod nostris quoque temporibus in plateis, per quas sacrum supplicantium agmen in majoribus festivitatibus processurum est, in Belgio nostro usus obtinet.

Decretum Hadrianensium seculo xvi
xvi
56 Alterum ejusdem civitatis Hadrianensis decretum seculo xvi, anno scilicet 1531 de eodem argumento, sed nullis nonnullis adjunctis, factum, recitat ibidem Sorricchius, et ego ex ejusdem fide hic subjicio. Cum celebrandarum festivitatum divæ Reparatae tempus instabit, domini de regimine, qui tunc erunt, duos eligunt viros de proceribus et majoribus civitatis prædictæ pro magistris ferie, seu nundinarum dictionum dierum, qui in dictis festivitatibus procurent, et cum sollicitudine instent, ut divina celebrentur Offitia, prædicationes, et omnia ceremonialiter ac honorificentissime fiant; nec sumptibus his diebus pareatur; sed, ut necessitas rei requisiverit, ita expendatur, ac elemosynæ fiant ad laudem omnipotentis Dei, et beatissimæ Virginis Mariæ, et ad honorem dictæ nostræ Virginis Advocatæ; nec omnes carnes in officiales distribuant et divitiis civitatis ipsius, sed potius pauperibus et egentibus intendant eos dictis elemosynis adjuvando. Quam beatus est vir, qui intelligit super egenum et pauperem, in die enim mala liberabit eum Dominus!

de eadem solemnitate digne peragenda.
57 Diversaque instrumenta sonora conducant, pro quibus instrumentis nil amplius solvant, quam hic descripta quantitate; videlicet pro quolibet tibicine, seu tubita, Carolenos tres, pro quolibet tibista Carolenos duos, pro quolibet citharedo grana novem, una cum victu, et a primis Vesperis Sabathi per totum diem Lunæ; et, si dicti magistri nundinarum majorem solutionem fecerint, quam supra notata extant, suis sumptibus id faciant, non universitatis, atque in pœnam

incidant ducatorum duorum; prædictæque omnes expensæ et elemosynæ non aliter fiant, quam e nostro ærario, et ab ipso annotentur, et de iisdem computum et rationem reddant. Ex hoc decreto, in quo nulla de ludis, tripudiis et histrionibus fit mentio, apparet, Hadrianenses seculo xvi in suæ sanctæ Protectricis festivitate celebranda religiosiores fuisse, quam olim ante, utque liberales ad Officia divina honorificentissime tunc peragenda, ita in ceteris sumptibus (si elemosynas exceperis) parciores. Adhæc cum in eodem dicatur eadem festivitas a primis Vesperis Sabathi per totum diem Lunæ durasse, liquet eam saltem jam tum triduo, ac proinde etiam verisimiliter a Sabbato ante Dominicam in Albis usque in subsequentem diem Lunæ agi soluisse, uti id hoc nostro seculo solemnissime cumque maximis in musicam musicosque edpensis quotannis fieri laudatus Sorricchius testatur.

§ IV. Gesta Hadrianensium seculis xvii et xviii pro Sanctæ cultu augendo: traditio eorundem de prædictæ festivitatis origine, eidemque traditioni opposita sententia Sorricchii.

De ejusdem Sanctæ seculo xvii apud eosdem cultus augmento sæpe laudatus doctor Sorricchius sic loquitur, sed sermone Italico: Crevit interim initio seculi elapsi Hadrianensium devotio religiosaque veneratio erga eam, quæ non interupto speciali patrocinio suo beneficia in supplices cives nostros e caelo effundi procurabat. Hinc avi nostri de benigno illius patrocinio etiam certiores facti debita grati animi obsequia reddidere, variæque instituere pia opera, quæ unanimi consensu ad immortalem S. Reparatae gloriam referebant... Comperi, eos sua studia contulisse ad faciendam argenteam Sanctæ statuam, obtinendam a curia Romana ejusdem Officium proprium, structuram ecclesiæ ex sui temporis architecturæ legibus ornandam, ac denique ad magnificum e pretioso marmore sacellum erigendum; quod nunquam factum fuit. Nos de singulis hisce sigillatim loquimur, prout ferunt monumenta, quæ ad manus nostras pervenerunt, desumptaque fuere ex autographis libris conventuum civitatis.

59 Primum Hadrianensium consilium fuit de statua argentea faciendâ, quod die xv Januarii anni mdcii ceperunt opera ac fervore patris Francisci Pepe Jesuitæ, et apud patrem Generalem pro nostra civitate actum est, ut ille huc remitteretur sequenti Quadragesima, (sermone scilicet habiturus) postquam in prima jam collecta fuisset (eum in finem) elemosyna centum ac quinquaginta ducatorum. Primo destinaverat civitas hanc in rem trecentos ducatos expendere præter alias parvas pecuniæ summas exigendas. Die xv Martii anno mdciii actum fuit cum artificibus de mercede pro statua faciendâ, inventusque est, qui eam operam pro ducentis solum

ANONYMO.
C. S.

Seculo xvii incante Hadria, agitur de Sanctæ cultu augendo.

ejusque statua argentea faciendâ.

AUCTORE C. S.

solum ducatis suscipere. Corpus capitulare die xix dicti mensis Martii gratis contribuit duos annuos redditus officii sui, conficientes ducatos viginti quatuor.

que tandem perficitur.

60 A concilio, die xxiii Decembris anni mdcvii habito, decretum fuit, ut statua non integri, sed medii corporis (seu herma) fieret; idque repetitum fuit in concilio die xx Februarii anni mdcxi celebrato. Die xvi Aprilis anno mdcxii deerant adhuc ad eandem perficiendam alii ducati ducenti et quinquaginta. Cum deinde anno mdcxxiv urgeret frugum inopia, ita ut tumulus (Italice tomolo certa mensura est) frumenti etiam quatuor ducatis veniret, aliud, quam statua, curandum fuit; oportuitque illam in communi necessitate pro centum ac quinquaginta ducatis oppignorare; die vero xv Januarii anno mdcxxvi, cui illa in pignus data fuerat, significavit, se eandem venundaturum, nisi constituti ducati ducenti et quinquaginta sibi redderentur. Tandem anno mdcxxix, ut argentea sanctae nostrae Reparatae statua ad unguem denique perficeretur, mittenda fuit Neapolim, ibidemque alii insuper ducati circiter centum expendendi; ac ejusdem anni mensis Octobris die xxv huc remissa fuit plane perfecta, qualis hodieque visitur.

Frustra laboratur pro illius Officio proprio Romae approbando:

61 Anno mdcvii nihil praetermissum est pro S. Reparatae Officio proprio a summo Pontifice impetrando, nec obtentum, quod tantopere desiderabatur, licet hunc in finem septuaginta ducati impensi fuissent; uti ex decreto publico die vi Aprilis aperte colligere est. Nihilominus tentatum de novo fuit anno mdccli, missis etiam Romam Lectionibus, quas ex Actis martyrii ejusdem Sanctae concinnaverat pater magister frater Angelus Maria Orgio, Ordinis S. Augustini; at quamvis pro eo impetrando etiam intercesserit honorabilis princeps Strozzi, domina Isabella Aquaviva, plane tamen recusatum fuit. Ex quibus colligitur, sacram Rituum Congregationem non facile annuisse importunorum devotorum postulatis, quod Acta martyrii illius pro apocryphis haberentur.

sacellum ejusdem ornatur:

62 Acta, ex quibus laudatus pater magister Orgio Lectiones illas composuit, edendis simillima, etiam recitat, improbatque in eadem Dissertatione Sorricchius, paululum tamen aequo vehementius. Ego ex hisce solum hic observo, S. Reparatae, velut praecipuam suae civitatis Protectricem ab Hadrianensibus cultam, non aliam esse, quam Virginem Martyrem Cesareensem Palaestinae. Multis praeterea exponit Sorricchius Adrianensium eodem seculo xvii gesta pro magifico sacello in cathedrali ecclesia suae sanctae Protectricis erigendo, sed addit, molimina ista post non exiguam expensam pecuniae summam eo denique recidisse, ut ejusdem intra propriam illius ecclesiam sacellum gypso paululum exornaverint. Pergamus modo Sorricchii verba ex Italicis Latina facere.

seculo xviii octus templum renovatur

63 Cum anno mdcviii adverterent, veterem sanctae Protectricis ecclesiam velut ruinam minari, isti nostri senatores, vel quod civitate indignum judicarent, eam tam deformem diutius videre, vel potissimum quod eodem anno per ipsius patrociniium iteratis funestis terrae motibus liberata fuisset, serio ac maturo consilio cogitarunt de eadem a fundamentis secundum nostri temporis architecturae leges renovanda. Convenerunt itaque de summa expensarum faciendarum, delineationem

operis a celebri architecto Joanne Baptista Gianni Mediolanensi fieri curarunt, materiam compararunt, tandemque coepta fabrica est ab eodem opifice et architecto, qui eandem annis sequentibus perfecit praeter cupulam (Italice est Cuppolino, quae vox tholum in modum turris, vel laternae aedificatum significat) anno mdcxli eidem impositam: alii in Sanctam pie affecti picturas laterales ex pia liberalitate addiderunt; ac denique illustrissimus dominus Perrelli, pio zelo flagrans, antequam moreretur, voluit eam solemniter cum pompa suis sumptibus consecrare, ut adeo, qualis illa hodie visitur, nihil ei, quod ad integritatem spectet, deesse videatur.

64 Si modo quaeras, ex quo tempore, quae ex causa ista Triumphus S. Reparatae festivitatis apud Hadrianenses coeperit, plurimum hic a suis civibus dissentit Sorricchius; quo teste, illorum opinio est, S. Reparatae, obsessa a Saracenorum duce, quem Miroccum appellant, cum centum et octoginta millium exercitu, civitate Hadria, ab incolis invocata subito apparuisse in aere cum ignitis gladiis, ac formidabiles istas barbarorum turmas dissipasse Dominica in Albis; hincque festum istud annuum et originem suam et initium habere. At, Nobis, inquit Sorricchius, qui veritatem historicam profitemur, non magis haec opinio placet, quam male fundatae traditiones populares; eandemque opinionem argumentis, tum negativis, tum positivis convellere studet, ac festivitatis initium longe serius ac omnino alia ex causa repetendum esse, probare instituit. A negativis ordiamur.

Traditioni festivitatis a soluta Saracenicis obsidione coepte

65 Saraceni (ait) aut numquam regionem nostram (Aprutium Uterius) viderunt, vel si in eam aliquando forte ingressi fuerint, non leguntur apud ullum scriptorum, qui de Arabum gestis ac (per Italiam) dispersione exacte tractarunt, vel minime infestasse Hadriam, tum temporis florentissimam civitatem. Ex communi sententia probatae fidei auctorum Mahumetani isti non nisi seculis nono decimoque in hoc regnum (Neapolitanum) irruerunt, in eoque altero saeculo perstiterunt. Novimus praeterea, eos excursisse locaque obtinuisse in provinciis uberioribus, nempe in Terra laboris, in Calabria, totaque fere Apulia; at nemo tradidit, eosdem etiam in Aprutium ad similem stragem inferendam incurrisse. Ita ipse, cujus argumentum, ex scriptorum silentio petiit, ut ut negativum, non exiguam vim obtinet adversus Hadrianensium traditionem de urbe sua a centum et octoginta millibus Saracenorum obsessa, et per S. Reparatae tam prodigiose liberata; maxime, dum etiam alia isti silentio congruant, aliaque coepta festivitatis verisimilis ratio solide possit assignari.

opponitur prima scriptorum ea de re silentium,

66 Ad alterum illius argumentum, pariter negativum, transeamus. Ex Ms. membranaceo, anno 1222 exarato, docet, eo anno dedicatam fuisse praecipuam Hadrianensem ecclesiam, tum recens reedificatam; eique consecrationi interfuisse episcopos tres, Gualterum scilicet Pennensem, Odonem Valvensem, et Gilbertum Guardiensem Alferiae; totidemque abbates Raynaldum S. Joannis in Veneri, Gentilem S. Clementis in Pescara, et Hectorem S. Mariae de Pacciano. Altaria vero numero novem in eo tunc consecrata, ac sacris reliquiis ditata, ex eodem Ms. sic recenset: Primum altare majus beatissimae Virginis Dei

secundo, quod in nova ecclesia seculo xiii extructa

A Dei Genitrici dicatur: secundum B. Egidio; tertium S. Blasio; quartum B. Petro; quintum S. Nicolao; sextum S. Michaëli archangelo; septimum S. Thomæ martyri; octavum S. Silvestro; nonum B. Emidio. Hi fuere (*ita ille prosequitur*) Sancti, qui in nostra subterranea ac principali ecclesia S. Mariæ anno mcccxxxiii honorabantur; unde credibile est, eos omnes fortasse fuisse civitatis nostræ Sanctos Tutelares, e quibus S. Emidius, velut Protector, eam ab horrendis terræ motibus semper servavit incolumem.

nullam al-
tore ei fue-
rit dicendum:

67 Hoc posito, quærit a supra dictæ, quam impugnat, traditionis patronis, cur illius temporis Hadrianenses e novem istis altaribus in novo suo illo Augusto templo nullum dicaverint S. Reparatæ, insigni, ut ipsi contendunt, suæ civitatis a Saracenorum obsidione servatrici. Alterutrum respondendum putat; vel quod tum temporis S. Reparata Protectricis titulo ibi non fuerit culta; vel quod isti boni Majores sui (quos tamen æquum erat res præcedentium seculorum opportune cognoscere) famosam illam Saracenicam obsidionem, sola S. Reparatæ opera solutam, dissipatamque ignoraverint. Si enim paulisper (ait) ponamus, miraculi hujus notitiam certa traditione patrum per filios ad eos manasse, quid eos prohibuit, quo minus pro prædicta ecclesiæ consecratione, ut plurimas aliorum Sanctorum, ita etiam aliquas sanctæ suæ Servatricis reliquias sibi compararent; aut, si ob harum raritatem id fieri non potuerit, cur saltem unum e novem istis altaribus ex peculiari devotione et ad debitam grati animi testificationem eidem non dedicarent?

tertio vete-
rum silen-
tium ac in-
tatum eodem
seculo Ha-
dræ nomen
Reparatæ.

68 Merito etiam addit, se capere non posse, quo pacto recentiores ejusdem traditionis fautores de facto antiquissimo novem ferme seculorum mirabilia tam clare tamque accurate narrent; veteres vero Hadrianenses, qui ultra quingentos annos ante istos vivere, tam profundum de iis servaverint silentium, ut eos sceleris argueremus, quod e novem altaribus nullum concesserint principali suæ Protectrici, qualis hoc nostro tempore est S. Reparata. Huic simile est argumentum ex quodam vetusto Necrologio Hadrianensi, seu potius mortuorum Indice, qui, licet a medio seculo xiii ordiatur, nullam Reparatam nomine, sed multos Emidii, Egidii, Silvestri, Thomæ, Michaëlis, aliore prædictorum Protectorum vocabulo appellatos exhibet. Hinc rursus quærit, quæ verisimilitudo afferri possit, ob quam (si jam ante seculum xiii S. Reparata, velut præcipuæ Protectricis, cultus Hadriæ viguerit) tum temporis nullum Hadrianensium sibi suis ejusdem Sanctæ nomen in baptismo imposuerit, contra ac communis in omnibus aliis civitatibus receptus usus obtinuit, quemque etiam Hadriæ in plurimis masculis ab ejusdem civitatis patronis nomina Emidii, Egidii etc, sortitis servatum fuisse, mox vidimus. Enimvero ego non dispicio, quid ad hoc argumentum negativum solide possit reponi, ut verisimile fiat, S. Reparatæ, Protectricis titulo, cultum seculo xiii Hadriæ jam viguisse.

Sorricchius;
ejusdem
festi origi-
nem repetit
a pace.

69 Rejuncta in hunc modum suorum civium traditione, Sorricchius ejusdem festi originem non aliunde repetendam putat, quam a conciliata seculo xiv inter ipsos cives pace, quorum alii Guelfhorum, alii Gibellinorum partes secuti, patriam suam misere discerpserant; hancque Octobris Tomus IV.

suam opinionem variis argumentis firmat, quorum præcipua ego hic ex Italicis Latina subtexeo. Primo (*inquit*) in diplomate, dato Neapoli die xiv Junii, anni mcccclii, rex Ludovicus et regina Joanna I, a nostro Communi rogati totis viribus studuerunt Hadriæ pacem, tranquillitatemque inter cives stabilire, quam maledictum partium studium infelicissime pessumderat. Hunc in finem dignati sunt primo gravissimas pœnas, quas male consulti partium sectatores plurimis suis delictis incurrerant, remittere, eamque gratiam ad totum proxime elapsam mensem Aprilem indictionis v extenderunt. Mandarunt similiter, ut publicum solemne instrumentum Pacis executioni mandaretur ac firmaretur strictissima parendi obligatione sub pœnis nullo pacto remittendis, et juramenti inviolabilibus, aliisque rigidissimis formulis.

ACCTORE
C. S.

70 Horrenda mentio, quæ in eo fit de crudeli vastatione civitatis, fremere faciet ætatem nostram, pleneque convincet de lamentabili terminio, quod præcesserat. Audiamus relationem non vulgaris stragis inter ipsomet cives. "Sane syndici universitatis hominum civitatis " Adriæ, de Apruntina provincia ultra flumen " Piscarie, nuper in curia nostra presentes Ma- " jestati nostre nomine dicte universitatis expo- " suerunt devocius, quod faciente omni pacis emulo " et quietis invidio turbatore inter HOMINES CIVES " ET INCOLAS DICTE CIVITATIS, SUIQUE DISTRICTUS; " sic INSURREXERUNT PARCIALITATIS DISCRIMEN, LIVOR " ET ODIUM, quod, subortis perinde scandalis " INTER IPSOS ALTRINSECUS, patrata sunt homici- " diorum crimina, PERCUSSIONES, INCENDIA, IN- " CURSUS, DISRUBATIONES, ET ULNERA, DIRUCTIONES " DOMORUM, RAPTUS ET VIOLENCIE MULIERUM, " ALIAQUE DAMPNA AC GRAVES INJURIE ET " OFFENSE; ob quem nedum CIVITATIS, SED " REGIONIS CIRCUMPOSITE LESUS EST STATUS " ENORMITER ET NOTABILITER PERTURBA- " TUS."

seculo xiv fa-
cta inter ci-
ves, qui
Guelfis
ac Gibelli-
nis partibus
addicti
E

71 In altero quoque privilegio ab iisdem regibus, eisdem die, mense annoque edito, ita præterea legitur: " Quia tamen civitas eadem " propter exortum in ipsa dudum PARCIALI- " TATIS DISCRIMEN ET EXCIDIA GRAVIA, per- " inde subsecuta, adeo in suis pinguibus facul- " tatibus est exausta et pristina condicione de- " crevit . . . quod ad subeunda, ut prius, pu- " blica onera impotens penitus est effecta. " Hic ea vox DUDUM (uti infra melius exponetur) indicat excidium patriæ velut initio seculi xiv contigisse, sed perniciosos ejusdem effectus durasse toto mense Maio anni mcccclii, quando iidem reges ex speciali gratia, ratoque consilio benigne laborarunt ad extinguendum incendium ab abominabili partium studio accensum, eoque pacto bona pacis inter efferatos cives instauranda.

patriam
suam gravis-
sime

72 Secundo in publico ac generali conventu centum consiliariorum, die xv Februarii anni mcccclii in cathedrali ecclesia S. Mariæ habito, inter alia salubriter sancita certe sequens fuit: " Item, quod nulla persona, masculus vel " femina, audeat vel presumat aliquo modo " vel colore nominare, sive CONTENDERE DE " PARCIALITATE, sive INJURIAM REIMPROPE- " RARE DE PRETERITIS ANNI TEMPORIBUS PA- " CIS ADRIE COMMISSÆ, contra formam capitulo- " rum ad penam in eis contentam. " Acta civi- " tatis

officerant,
ut ex pluri-
bus adductis
instrumen-
tis

AUCTOR
C. S.

tatis fol. 6 a tergo. En igitur, cum ibi conciliata Hadriae pax dicatur, merito creditur inter cives exarsisse bellum, quod aliquot annis antea saevierat. Sed quale bellum? Illud omnino, quod ex male sano Guelphorum ac Gibellinorum partium studio gestum fuerat; quam ob causam viris feminisque vetitum fuit quocumque praetextu ea de re contendere; imo vel leviter nominare sub poena in Capitulis municipalibus sancita.

probat :

73 Tertio rex Ladislaus, qui civitatem nostram Hadrianensem anno mcccxciiii Antonio Aquaviva venderat, antiquum illius splendorem considerans, simulque calamitates, quas illa perniciosas discordias sectata, sponte sua incurrerat, miseratus, in diplomate dato Neapoli die xx Januarii anni mcccxciv sic fatus est: " Dudum civitatis " Adrie de dicta provincia Aprucii, ultra, prout " ejus vestigia et antiqua indicant fundamenta, " suique amplitudinis situs et ambitus, magna " fuit, ac civibus, incolis et accolis copiosa. De- " mum vero operante PERVERSA TEMPORUM QUALI- " TATE ET ABHOMINANDA FACTIONE ET PARTIALITATE, " QUE MALE ET NON ABSQUE JACTURA DIU VIGUIT " IN EADEM, fuit populo et habitatoribus mul- " tipliciter diminuta; ex quo oportuit, ipsos re- " stantes cives et incolas, primis et vetustis relictis " membris, se restringere, loca plurima inhabitata " relinquere, et civitatis corpus ad loca forciora " et confortissima cultu et incolatu reducere et " aretare. "

quas partes
vel nomina-
re severe
vetitum fuit.

74 Subsecutis etiam temporibus nomina GUELPHORUM ac GIBELLINORUM in civitate nostra tam probrosa et abominanda fuere, ut usque in annum mcccxxx severis edictis, quae gubernatores singulis annis promulgabant, gravis poena unciarum decem (seu trecentorum ducatorum nostrorum) infligeretur, TOTIES QUOTIES, ea proferentibus, ac praeterea etiam aliis, qui eadem proferri audientes, id non illico vel duci vel gubernatori denuntiarent. Audi hujus severi capituli formulam: " Item quod nullus, sive nulla persona de " dicta terra debeat vel persumat NOMINARE PAR- " TEM GELPAM, neque GIBELLINAM in dicta civi- " tate vel ejus districtu ad penam decem unciarum pro quolibet et qualibet vice: ET SI QUIS " AUDIERIT NOMINARE PARTEM PREDICTAM modo pre- " dicto et magifico domino nostro Josie, et do- " mino capitaneo non reportaverit infra duos " alios dies, ad similem penam volumus incurrere; " et si dixerit domino capitaneo in termino predi- " cto, habeat tertiam partem pene predictae. " Ex libro Resolutionum publ. an. mcdxxx, fol. 2 a tergo. Tam severe igitur decretum fuit adversus eos, qui, sive casu, sive attento animo, pene post seculum funestam illam memoriam renovaturi essent. Et quid praeterea statui potuit eo tempore, quo excidia ista maxime efferbantur?

D

§ V. Reliqua adversus traditionem Hadrianensium argumenta Sorricchii, cujus sententiae subscribendum credimus: quid de reliquiis S. Reparatae Hadriae honoratis censendum videatur.

Mitto plura Sorricchii argumenta ad confirmandum calamitosum seculo XIII Hadrianensis civitatis statum, in quo Saraceni certe nullam partem habuerunt, recensere, quae omnia ipse producenda censuit, ut doceret, longe aliam, quam quae civibus suis videatur, eamque gravissimam fuisse causam S. Reparatae patrocinium plorandi, eoque felicissime impetrato, eandem velut praecipuum civitatis Protectricem adsciscendi et annua solemnitate honorandi. Ut id ita factum esse persuadeat, in primis observat omnino verisimile esse, plurimos, qui inter Hadrianenses pii pacisque amantes erant, cum nulla humana opera posse se tot tantisque malis mederi agnoscerent, tandem ad divinam opem pro restauranda civium suorum concordia fervidis votis recurrerent, ac potens Sanctorum patrocinium implorasse; ac in primis S. Reparatae, quae tunc temporis, ut supra vidimus, in magna erat apud Florentinos veneratione, et primariae Patronae titulo, ob collatum eorumdem civitati memorabile beneficium, cathedralem ecclesiam suo nomine dedicatam habebat.

Pro Sorricchii
sententia
faciunt

E

76 Subsecuta mox pace, magistratus ac universus populus Hadrianensis (ita ipse prosequitur) persuasum habentes, admirabilem hanc pacificationem potentissimo S. Reparatae patrocinio omnino deberi, voluerunt ipsam cultu vere religioso honorare, ac principalem civitatis suae Protectricem adsciscere, facto ea de re municipalis decreto, ut Acta debita Gratiarum actionis ad posteros transmitterent una cum bene ordinata simul ac magnifica pompa triumphali et devotissima solemnitate. Proinde non multo tempore, id est, triginta vel quadraginta annis, post, seu die v Aprilis anni mcccxlxii, cum ante inducta S. Reparatae festivitas esset celebranda, in publico senatu habitus sermo fuit, inter autographa civitatis Acta hactenus servatus, in quo fol. 25 sic legitur: " Cum dudum " factum fuerit capitulum de festo celebrando " quolibet anno in perpetuum ad reverentiam " Dei, Virginis Marie, et BEATE REPARATAE " die XI mensis Aprilis; et die Lune proxime " ventura sit XI diei mensis, qui modus servandus sit in faciendo et celebrando dictum festum PRO PERPETUA MEMORIA PACIS CIVITATIS " ADRIE. "

instrumen-
tum publi-
cum

F

77 Duo in hoc texto ad propositum nostrum opportune observanda veniunt. Primum est ista particula DUDUM, quae non indicat tempus longissimum centum annorum, ac multo minus etiam magis immemorabile, cujus certa non habeatur notitia lapsu aliquot seculorum. Vox DUDUM refertur ad certum annorum spatium, cujus meminisse possint senes, vel certa haberi notitia ex traditione, ab hisce ad suos liberos transmissa

civitatis Ha-
driae seculi
xiv.

A transmissa, nec longius repetita. Solet illud spatium ex sententia auctorum, ac nominatim legum peritorum, fere circumscribi intervallo annorum triginta aut quadraginta, quodque annos quinquaginta non excedat, sicut Jacobus Gotifredus multis in locis codicis Theodosiani docet. Quam ob causam confidenter dicam, admirabilem illum (*reductæ pacis*) eventum potuisse incidisse in annum MCCCLXXXV, vel MCCCLXXX, aut ad summum propius versus annum MCCCLXXX, seu recepto apud doctos loquendi more, circa initium seculi decimi quarti.

vetus Necrologium,

78 Huic nostræ opinionis probe favet registrum canonicorum in sæpe laudato Necrologio, in quo ad diem XXIV Novembris anni MCCCLXXXI sic aiunt: "Accorimbonus. Nicolai Thomei. Gervasius et Bernardus frater ejus. Arizonius de Podio. Andreas Testa. Nicolaus de Francisco: qui omnes obierunt apud Sulmonam PROPTER DEPOPULATIONEM ADRIÆ." Hæc depopulatio contigisse potuit una annorum decade prius, ac proinde circa annum circiter MCCCLXXX. Secundo observanda est ratio, cur isti Majores nostri sacrum cultum et magnificentiam festivitatem annuam perpetuo celebrandam stabilierunt; quæ non altera in Actis publicis allegatis fuisse legitur, quam ut honorarent memoriam prodigii penitus extirpatae per Sanctam vastatricis discordiæ, simulque restitutæ PACIS nostræ civitati Hadrianensi, quæ antea implacabilibus odiis, mortalibus inimicitiiis, propriamque patriam destruendi studiis pessumdata videbatur.

et alterum instrumentum seculi XVI.

79 Perseverabat seculo XVI eadem ratio devoto solemnique festo quotannis renovandi memoriam ejusdem PACIS a Sancta aliquando procuratae. Hujus rei nos certos faciunt capitula municipalia anno MDXXXI edita, quæ hactenus supersunt manu scripta, ac in pleno fere vigore suo perseverant. In iis cap. 6 clarissime leguntur hæc verba: "Verum quia Universitas in Octava quoque Resurrectionis Domini, et in sequenti die quotannis venerari decrevit, ac ita conclusum, iccirco festivitas ista et a venerabili clero et toto populo Hadriano, cum omni, quo potest te decet, honore unanimiter celebratur, convocenturque etiam his diebus clerici omnes, ac cujuscumque Ordinis Religiosi, qui huc occurrerint venire, ut laudent Dominum Deum nostrum, beatamque Virginem Mariam, et BEATAM REPARATAM, ET OMNES SANTOS PRO PACE ET REIPUBLICÆ BONO, cum solita hujus nostræ Advocatæ martyrii representatione; celebrenturque dies isti cum sanctis et devotis concionibus, seu prædicationibus etc." En tibi clare expositum, quo modo Hadrianenses seculi decimi sexti diem gloriæ S. Reparatae dicatum celebraverint in Octava Paschæ Resurrectionis ex præscripto capituli ac decreti publici, nec alia de causa, quam PRO PACE ET BONO NOSTRÆ COMMUNITATIS: nihil vero dicitur de memoria crediti triumphi, vel liberationis a perfidis SACRACENIS.

Hactenus allegatis a Sorricchio,

80 Nunc tandem, quid ex præmissis omnibus statuendum nobis videatur, dicamus. Hadrianensium traditio de instituto S. Reparatae Triumphi festo propter Hadriæ obsidionem Saracenicam ejusdem ope tam mirabiliter solutam, antiquo caretteste, nititurque historia Rerum Saracenicarum scriptoribus ignota, a quibus tamen nec facile ignorari potuit, si contingerit, nec, si nota fuerit, debuit omitti. Secundo, si festum illud ab eodem

miraculo originem suam haberet, longe esset seculo XIV antiquius; sed ita non esse, verisimilimum fit ex alto silentio monumentorum veterum, quorum nullum profertur medio seculo XVI antèrius, in quo ejusdem festivitatis mentio fiat, ac in hoc quoque posteriori dicitur illa pro perpetua memoria pacis civitatis Adriæ celebranda; nullo prorsus addito verbo de tam prodigiose soluta civitate ab obsidione Saracenorum. Quam autem potiorem hujus silentii rationem credamus, quam, quod etiam medio seculo XIV vel nondum nata fuerit, de qua agimus, traditio, vel ab Hadrianensi senatu, velut nova et a veritate aliena, minime credita.

LECTOR C. S.

81 Tertio si tam antiqua apud Hadrianenses sit S. Reparatae, velut præcipuæ civitatis Protectricis, veneratio, quis satis miretur, non modo nullum inter altaria seculo XIII in novo templo ei erectum fuisse, verum etiam nullam femineæ sexus, contra omnium aliarum civitatum consuetudinem, Reparatae nomine appellatam in Hadrianensi Necrologio, quod ab eodem seculo XIII medio orditur, reperiri. Contra vero luce meridiana clarior ratio est in sententia Sorricchii, ex qua aliunde, quam a depulsis a civitate Saracenis origo festi repetenda est, multoque recentius S. Reparatae, velut præcipuæ Protectricis, receptus Hadriæ cultus; ut proinde de Saracenicâ obsidione, etiamsi hæc vere contigisset, non nisi inepte, meminisse potuerint Acta publica, quæ de festo Triumphi S. Reparatae agunt, nec omnino de eodem festo mentionem facere queant instrumenta seculo XIV antiquiora, cæsetque omnis ratio admirandi, quod eodem seculo XIV antiquiores Hadrianenses nec allare in nota ecclesia eidem Sanctæ dedicaverint, nec filias suas ejusdem nomine appellaverint; quippe quæ tunc temporis nondum præcipuæ Protectricis titulum, imo forte nullum omnino cultum, Hadriæ obtinuerat.

tam negativis,

E

82 Hactenus de argumentis negativis (ut vocant) nunc positiva expendamus. Civitati Hadrianensi post gravissimas calamitates, quas a Guelphis ac Gibellinis passa fuerat, restitutam seculo XIV nondum medio fuisse pacem ac concordiam, probant adducta a Sorricchio Acta publica, nec quisquam merito negaverit, hanc dignissimam causam fuisse, cur S. Reparata ejusdem civitatis Protectricis titulum obtinere, atque annua ipsi festivitas perpetuo celebranda decerni potuerit, si hunc felicissimum eventum Hadrianenses ipsi revera debuerint, aut saltem acceptum retulerint. Retulisse autem suadent prima ejusdem festivitatis pro perpetua memoria pacis civitatis Adriæ ex decreto, dudum ante facta, quolibet anno Hadriæ celebrandæ mentio in instrumento, paulo post medium seculum XIV (ut præmissum est) confecto, quæque de ejusdem Sanctæ insigni cultu et eadem festivitate, quorum nulla eodem seculo vetustior profertur memoria, deinceps ad hæc nostra usque tempora continuatis, supra produximus ex Sorricchio.

quam positivis, argumentis

F

83 Adhæc eodem seculo XIV, non solum allate, quod non fecerant seculo XIII, Hadrianenses ei dedicarunt, verum etiam ecclesiam erexerunt, eodem teste Sorricchio, cujus verba rursum ex Italico sermone subjicio. Non prætermiserunt (inquit) ejus temporis (seculi XIV) Hadrianenses devotum ipsi elegansque operis Gothici templum ædificare, memores prodigiose restitutæ inter eos pacis, ac velut Sanctæ cælo donatæ, quam singularem Patronam sibi elegerant. Quod templum

diligenter expressis,

AUCTORE
C. S.

templum ea architectura belle exstructum, hujus labentis seculi (xviii) initio cives nostri ad hujus temporis architecturae normam reducere voluerunt: at nescimus, an in meliorem statum redegerint, saltem quod ad frontem spectat, quae plurimum cedit priori, quam e marmore elegantissime elaboratam diruerunt.

ejusdem opinionioni adhaeremus.

84 Primam hujus ecclesiae mentionem, quae in nostra Collectione antiquitatum occurrit, invenimus in scapo quinque foliorum chartae e lino confectae . . . scripto anno mcccclv, qui in archivo civitatis supererat. In hujus folio 2 a tergo legitur Antonius Altonato a Communitate tunc temporis fuisse constitutus ad recipiendam pecuniam ad aedificium ecclesiae BEATAE REPARATAE destinatum. Summam pecuniae ibidem in varias portiones partitam nihil opus est hic referre; sed manifeste apparet, ecclesiam communis Protectricis eo anno nondum fuisse penitus perfectam. Adhaec in eadem Antiquitatum Collectione transcriptum instrumentum est diei xxv Junii anni mcccclvii, quo contractus factus est in claustrum ejusdem ecclesiae. Annis subsecutis in non uno testamento invenimus, fideles Hadrianenses pie motos fuisse, ut aliqua legarent, aut saltem facem donarent ecclesiae servatricis suae, S. REPARATAE. Haec Sorricchius, quae omnia qui conferre voluerit cum instrumentorum Hadrianensium, eodem seculo xiv antiquiorum, silentio de S. Reparatae apud eosdem veneratione, non difficulter (opinor) ipsi consentiet, relicta vulgari, nec satis antiqua, traditione, quae originem cultus ejusdem Hadriae repetendam asserit a liberata civitate obsidione Saracenicā, scriptoribus ceteris aequae ignota.

Exhibentur conjecturae verisimiles

85 At, inquit, si haec sic se habeant, qua ratione potuit ista Hadrianensium de annuo S. Reparatae in memoriam liberatae Saracenorum obsidione civitatis instituto festo traditio introduci? Fateor: id non ita facile dictu est; non tamen inepta sunt, quae hanc in rem observavit Sorricchius. Ipsum audiamus. Quantum nobis (inquit ille sermone Italico) verisimilius apparet, potuit ista de Saracenis opinio in civitate nostra duobus tribusve modis nasci, quos solis veritatis, non mirabilium rerum humanarum eventuum, amantibus, exponam. Supra ex irrefragabilibus testimoniis probavimus, seculis xiv et sequenti nomina factionum, a quibus tot mala stragesque patria nostra passa fuerat, tam odiosa fuisse, ut vel sola eorum memoria incenteret horrorem. Apud eosdem Hadrianenses, memores malorum, quibus Majorum suorum culpa afflicti fuerant, maxima atque atrocissima injuria habebatur, quempiam GUELPHUM aut GIBELLINUM nominare; quique id faceret, severissime plectebatur; imo nec licitum quidem eis erat ista nomina pronuntiare; quin in poenam trecentorum ducatorum inciderent, ut ostendimus.

de ratione, qua Hadrianensium

86 Adhaec tenebantur Hadrianenses Triumphum Protectricis suae S. Reparatae ob restitutam afflictæ civitati PACEM quotannis solemniter celebrare; sed non propterea licebat eis vel uno verbo indicare, propriisve nominibus memorare ipsos auctores, qui generalis stragis causæ fuerant. Quid igitur fecerunt prioris istius temporis cives inter has angustias constituti? Ex imagine, quam sibi formabant, inimicitiarum civilium, ob quas extinctas festum illud agebatur, quasque comparabant cum temporibus Saracenorum, de quorum horrendis facinoribus

inaudierant, traditioni initium dederunt. Magis itaque abominandis GUELPHORUM ac GIBELLINORUM nominibus SARACENOS, gentem aequae impotentis iracundiæ ac ferocitatis, substituerunt: ac forte etiam dicere licebit, Hadrianenses, illius temporis factionum sectatores, quotidianis intestinis bellis suis fuisse ipsismet Saracenis ferociosiores. Atque hæc traditio secundum conjecturam nostram potuit exeunte seculo xvi inchoari, deindeque usque ad ætatem nostram magis crescens debuit altiores radices egisse in piorum animis, adeo ut hoc nostro tempore gravem impietatem illi reputarent, velle eam vel leviter dedecere. Ad fidem huic rei faciendam concurrerunt etiam sacri oratores, qui in annuis concionibus suis studiosissime conati sunt eam ex viva fecundi ingenii sui imaginatione semper magis magisque stabilire.

87 Alterum hujus traditionis basim credidero probabiliter fuisse, quod Hadrianenses scirent, parem S. Reparatae cultum Nicææ in Provincia exhiberi, cujus similis liberatio ab obsidione Saracenicā narrabatur. Novimus certe, omnesque historici unanimi consensu confirmant, Saracenos excursionses in Provinciam fecisse, in eaque tandem etiam sedem fixisse. Hinc non difficile cuiquam creditu videri debet, cum cultus sanctæ Protectricis ea in civitate ab antiquissimo tempore propagatus fuerit, ibidem ab illa ejus generis patrum miraculum fuisse, cujus fama ad nostram usque ætatem pervenit. Nec fortasse quisquam a vero dissimile esse dixerit, majores nostros, studio amplioris gloriæ Protectricis suae ductos, stupendum istud prodigium e Provincia in hanc nostram regionem transtulisse. Hactenus Sorricchius: ego vastatam a Saracenis Nicæam Provinciam etiam lego apud Stigonium lib. 4 de Regno Italiae, ad annum 813, atque hinc apud Jofredum in ejusdem civitatis Monumentis sacris illustratis, pag. 32; sed nec apud hos, nec apud alios, quicquam reperio de repulsis ab eadem civitate ejusdem Sanctæ ope Saracenis, aut miraculo, cujus fama ad nostram usque ætatem pervenerit, quodque Hadrianensibus seculo xiv ad suam illam traditionem comminiscendum præluxerit.

de S. Reparatae apud eos festivitatis origine

E

88 Si cui ista Sorricchii conjectura non placeat, ipsemet adjungit et alteram, nimirum fortasse Hadrianenses eam traditionem commentos esse exemplo Florentinorum, qui eodem seculo xiv credebant, civitatem suam, cæso cum exercitu ducentorum millium barbarorum Radagasio, qui eam obsederat, die S. Reparatae sacra liberatam fuisse, ac propterea ecclesiam cathedralē eidem Sanctæ dicatam, teste Matthæo Villanio; qua de re vide dicta superius § III. Censet itaque Sorricchius, non mirandum esse, si, quod de rege Radagasio cum ducentis millibus Gothorum, Suecorum et Vandalorum narrabant Florentini, id simili modo narraverint Hadrianenses de furibundo duce Mirocco cum numerosissimo exercitu centum et octoginta millium Saracenorum, quos posterioribus temporibus in scenam produxerunt. Hactenus laudati viri conjecturae, sane verisimillimæ, quas si quis respiciendas putet, producat alias; nam Hadrianensium de obsessa a Mirocco Saracenorum duce, liberataque per S. Reparatam civitate eorum, traditionem, seculo xiv antiquiorem non esse, neque ullo vetustiori, quod quidem productum viderim, monumento nixam, probant, quæ hactenus produximus

traditio nata falsæ videri possit.

F

A *producimus in medium.*

89 *Superest, ut ex eadem erudita Dissertatione historico-critica aliquid addamus de sacris ossibus, quæ S. Reparatae esse creduntur vel credita fuere, Hadriae honoratis. Sorricchio teste, Hadrianenses, dum de faciendâ suâ sanctæ Protectricis statua argentea (de qua supra dictum est) agerent, solliciti fuere, ut ejusdem reliquias, quas nullas se habere agnoscebant, eidem statuae includendas, per Cardinalem Octavium I Aquavivæ Romæ impetrarent; sed frustra. Tandem anno MDCVII Claudius Aquaviva, Societatis Jesu præpositus Generalis, obtentum a Paulo V summo Pontifice sacrum cujusdam sanctæ virginis ac martyris, Reparatae dicte, corpus impetratum, laudatque Cardinalis Octavii Aquaviva sumptibus decenti lipsanthece inclusum, una cum ejusdem summi Pontificis, ut illud publicè veneratio-ni exponi posset, approbatione, Hadrianensibus donavit, hique magno cum gaudio, velut suæ Protectricis esset, susceperunt.*

90 *Scripserat hac super re idem Claudius Aquaviva binas litteras, unas ad Universitatem civitatis Hadrianensis, quas in publico archivo non amplius inveniri affirmat Sorricchius; alteras, quas ibidem recitat, ad capitulum et canonicos ejusdem civitatis, quæ eo sermone Italico Latine verbatim versæ sic habent: Multum reverendi domini. Pater rector (collegii Hadrianensis Societatis Jesu, nomine, ut postea dicitur, Hieronymus Alaleone) portat secum corpus sanctæ Reparatae, virginis ac martyris; cum suo instrumento authentico, ut possit publicè exponi; quamvis autem mittatur civitati, vestris tamen dominationibus tradi debet, ut in vestra ecclesia collocetur, pro qua ego illud procuravi: officii mei esse duxi, mihi vobisque gratulari de tanto thesauro comparato, deque augmento, quod futurum spero, devotionis pietatisque in civibus ac populo, ac proinde etiam donorum gratiarumque caelestium in omnibus per merita et intercessionem hujus Sponsæ Christi Domini nostri; a quo omne verum bonum flagito, ac denique me ad obsequia dominationum vestrarum promptissimum offero. Multum reverendi... Romæ 1 Junii MDCVII... Servus addictissimus in Christo... Claudius Aquaviva.*

91 *Docet Sorricchius, corpus illud minime integrum esse; neque id in mox recitatis litteris Claudius Aquaviva asseruit. Corpus tamen appellavit satis recepto more (non tamen probando) quo major, aut etiam solum magna, corporis pars Corpus liberalius appellatur. Si pater Hieronymus Alaleone idem istud (ut notat Sorricchius) Corpus integrum dixerit, errasse potuit. Censet præterea (quod majoris momenti est) prædictum sacrum corpus, sive integrum, sive magna sui parte minutum sit, non esse S. Reparatae virginis et martyris Cæsarensis, ab Hadrianensibus Protectricis titulo cultæ, sed anonymum quoddam, e cæmeteriis Romanis acceptum, cui Reparata nomen tum fuerit impositum. Neutrum sane ea allegatis Claudii Aquaviva litteris affirmari potest; nam nec in eis dicitur illud S. Reparatae Cæsarensis esse, nec, unde acceptum sit, legitur.*

92 *Mihi tamen etiam verisimilius apparet, non esse celeberrimæ Virginis Cæsarensis, quod de hujus Romam translatione nihil uspiam legerim sed alterius esse, in Romanis cæmeteriis cum adjectis virginitalis ac martyrii laureis repertum:*

non enim alias pro Virginis ac Martyris corpore publicè exponi permissum fuisset. Verum ambigi potest, an etiam cum Reparata nomine inventum fuerit, tum quod raro contingat, ut in cryptis illis adscripta sacris corporibus nomina reperiantur; tum quod eorum Reparata unum ex appellativis sit, quæ omnibus Sanctis communia sunt; qualia scilicet ejusmodi sacris corporibus, dum extrahuntur e cryptis, solent imponi. Certiora fortasse docebunt vel Pontificæ Pauli V pro approbatione cultuque earundem Reliquiarum, vel Claudii Aquaviva ad universitatem civitatis Hadrianensis datæ litteræ, si supersint.

93 *Etiam minus scio, quid dicendum sit de aliis cujusdam S. Reparatae ossibus, Hadriae pariter in monasterio puellari honoratis, de quibus hæc insuper habet laudatus Sorricchius: Nondum quadraginta anni elapsi sunt, ex quo quidam pater Candidus, Ordinis Minorum Reformatorum, quem novimus, comparavit sibi (nescimus, quomodo) principalia ossa S. Reparatae cum authenticis litteris cujusdam episcopi, cujus nomen nunc mihi excidit e memoria. Erant illa tamen reposita in urna e ligno inaurato et decenti. Laudatus pater, dum domi nostræ erat, dixit, se velle illa donare dominæ D. Marcianæ Aquaviva, quæ tum temporis abbatissa præerat monasterio monialium S. Petri. Ita omnino factum est, ut diximus, et in eodem monasterio dicta sacra ossa pio cultu pariter servantur.*

ACTA

SUBLESTÆ FIDEI,

Auctore anonymo,

Ex vetusto codice Metensi a Martenio tom. v Thesauri Scriptorum veterum a col. 741 edita, et cum aliis Mss. collata.

Sub Decio præside a immanis fuit persecutio Christianorum. Ibidem b quædam erat virgo, nomine Reparata, annorum duodecim; hilari mente erat, corpore casta, Christum adorabat amplius, quam negaret c. Introitit ergo Decius præses in civitatem Cæsariensem: tunc venerunt omnes cives d ad eum, et dixerunt ei: Hæc Virgo deridet deos nostros, invictissime; et adorat nescimus quem qui dicitur Christus. Tunc jussit Decius præses, Puellam ad se venire; et cum eam videret pulcherrimam esse, sermonibus blandis cum ea loqui cepit, dicens: Puella, o felix est mater, quæ te nutrit! et ideo ego novi, quia nobili genere orta es, accede huc, et sacrificia diis immortalibus.

2 Sancta Reparata respondit: Ecce enim sum plus, minus, annorum duodecim; sufficit mihi jam, transitoriam vitam vidisse; aliam spero, fidens in eum, qui me voluit nasci ex ute-

AUCTORE
C. S.nec quid-
quam certi
scimus de
aliis reliquiis
ejusdem no-
mine ibidem
honoratis.

E

F

Duodenis
Christum eo-
rum præside

a

b

c

d

d

libere confes-
sa.

FO

A. ANONYMO. tero matris meæ, et me ipsam desidero immolare Domino Deo meo, Jesu Christo *e*. Notum tibi sit, inimice Dei excelsi, quia te, et omnes tibi consentientes *f* perdet. Decius præses dixit: Antequam pereas, consule tibi. S. Reparata respondit: Ego non me possum consolari; consolabitur *g* me Dominus Deus meus, qui pro nobis dignatus est mori. Decius præses dixit: Si verus est Deus, in quem credis, quomodo in terram descendit *h* et passionem suscepit? S. Reparata respondit: Passionem suscepit, ut nos de laqueo mortis liberaret: induit se formam servitutis ut ad libertatem omnes perduceret.

3 Decius præses dixit: Abnega ergo, quem dicis, Christum, et immola diis immortalibus. S. Reparata respondit: Anethema, tu immola diis tuis, stercore plenis: ego autem non cessabo confiteri Dominum meum Jesum Christum, in quem confidit anima mea. Ipsi parata sum immolare hostiam laudis. Decius præses dixit: Vide, quanta tormenta possis sustinere. S. Reparata respondit: nullo modo me confundis, sed magis confirmas animam meam *i*. Decius præses dixit: Plumbo ollam implete, et calefactam ante eam afferte. Primam *k* pœnam illi B ostendite; et, si sacrificare noluerit, sic eam perfundite. S. Reparata respondit: Deus verax est ad liberandam Ancillam suam, et eruet me de hac pœna. Hæc cum dixisset, continuo exhibuit *l* plumbum.

4 Decius præses dixit: Qualis duritia Virginis, quæ malis tormentis sibi ingerit sententiam *m*. S. Reparata respondit: Ego malis tormentis sententiam non intro *n*; sed plurimum adjuvor a Domino meo. Decius præses dixit: Lampades accendite, et mamillas de pectore ejus abstollite *o*. S. Reparata respondit: Frigidus est ignis tuus; me autem amplificavit caritas Christi, quem spero videre. Decius præses dixit: Caminum accendite, et per ignem eam deficite *p*, quo usque pereat. Cumque adimpleretur præceptum præsidis, et duceretur Puella, et dum introiret, cepit psallere in camino, dicens: Sicut cedrus exaltata sum super Libanum, et sicut cypressus in montem Syon, quasi myrra dedi suavitatem odoris: et tu, Domine Jesu, fac mecum misericordiam, sicut fecisti Sydrac, Misac et Abdenago: et deambulabat, quasi super rorem *q*.

C 5 Decius vero ante prætorium deambulabat: proxime locus erat ibi, ubi fornax accendebatur *r*; cumque audisset eam psallentem in virtute Dei, dixit ad suos: Ecce, qualis Virgo in malis suis: credo, victi sumus: macharam afferte, et viscera ejus frustate *s*. Et fecerunt, sicut præcepit: et continuo resolidata sunt membra ejus *t*. Tunc S. Reparata respondit: Hæc sunt tormenta tua, antiquissime veterate dierum *u*? Nihil me potes nocere; sed magis confortas animam meam. Decius præses dixit scubitibus *x* suis: Novaculam afferte, et decalvate eam, et per publicanos *y* ducite eam. S. Reparata respondit: Ignominias sustineo, et decalvata in publico *z* pervenire cupio: scio enim, qualiter pro hoc, quod patior, quomodo *aa* a te exigit Deus meus, Jesus Christus, inimice Dei.

6 Decius præses dixit: Si ad deformitatem metuis venire, accede, et immola diis invictissimis. S. Reparata respondit: Audisti, quia dixi tibi: Non immolo diis tuis; sed Deo offero sa-

crificium mundum, et victimam jubilationis. Vide autem, quid facias; quia in conspectu Judicis mei causam tecum dictura sum. Multi vero ibidem circumstantes compuncti corde territi sunt. Decius præses dixit: Miror, te tam duro corde esse: jam consule tibi, antequam pereas ab oculis nostris. S. Reparata dixit: O vis diaboli, quantis argumentis mihi insistis! Miser a facie Dei peristi. Decius præses dixit: Ducite verbosam, et decollate obnoxiam, et caput ipsius auferte ab oculis meis *bb*.

7 Sancta vero Reparata, cum duceretur a spiculatoribus, ait: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, qui me de hoc sæculo peregrinationis ad te dignatus es perducere cum palma triumphi virginitatis *cc*. Audientes vero spiculatores percutebant caput ejus, et cecidit *dd*: et continuo de collo ejus exivit columba alba, quæ primo eam confortabat *ee*, cum esset in certamine. Accedentes vero Christiani pauci viri timorati rapuerunt corpus ejus et conditum aromatibus sepelierunt eum *ff*, et requievit in pace octavo Idus Octobris, regnante Domino Jesu Christo, cui est honor et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a De nomine Decii consonant Acta Mombritiana, aliaque, sed hunc casarem, seu imperatorem faciunt ac Casaræ presentem. Vide dicta in Commentario nostro prævio num. 14 et sequenti.

b Ubi? In nostro Fuldensi codice hisce Actis præfixus is titulus est: Incipit Passio sanctæ Reparatæ puellæ, quæ passa est in civitate Cæsariensi, Palestinæ provinciæ etc; ad quam proinde civitatem referenda ea vox ibidem est. Ceterum de hujus Sanctæ palæstra consule Commentarium prævium num. 13.

c Id est: Amabat Christum ardentius, quam ut periculum esset, ne eundem negaret.

d Non hæc accuratum scriptorem, sed ineptum amplificatorem sonant: quis enim credat, sanctam Virgunculam Casaræ ab omnibus civibus (etsi solos gentiles indicet) acusatam fuisse?

e Ista sic habet codex noster Fuldensis: Aliam videre spero: qui me voluit nasci ex utero matris meæ, ipsi desidero immolari Domino Jesu Christo.

f Ibidem: Te et tuos omnes consentientes.

g Ibidem: Ego mihi non possum consulere; consolabitur etc.

h Ibid. additur: Ut homo.

i Ibid. Sed magis confortare Deus potest animam meam.

k Ibid. Primum.

l Ibid. exhibuerunt. Apud Mombritium additur, Sanctam tum liquato plumbo perfusam, sed illæsam mansisse, plumbo mox frigido facto.

m In Fuldensi codice: Ad duritiam cordis Virginis, quæ malis tormentis sibi ingerit; moxque alia manu additur: Jubeo dari sententiam.

n Notat Marteneus, fortasse legendum esse: Muto: nec male. In Mombritianis hic inseritur etiam cruciatus aller, acetum scilicet fervens in os Virginis infusum, sed divinitus suave ac refrigerans redditum.

o In Fuldensi ad verbum abstollite alia manu adscriptum est: Auferte.

p In Fuldensi: Dejicite: in Trevirensi: Diver-

A versate.

q In eodem ac in Ms. S. Maximini Trevirensis legitur: Et deambulabas super eos, quasi ros. De fornace Babylonica legis cap. 3 Daniëlis.

r In Fuldensi: Decius vero ante prætorium deambulabat, quod proximo loco erat ibi, ubi fornax incendebatur; sed vocula quod alia manu adjecta est.

s Id est: in frusta incidite. In Fuldensi adscriptum legitur: Incidite.

t Ut istis fidem adhibere queam, certiore te- stem requiro: nam et parum verisimile est, tot tantaque tormenta continue sanctæ Martyri illata fuisse, nec ipsam interea aliquo tempore intermedio consulendi sibi gratia in carcerem detrusam, ut in aliorum martyrum Actis non raro legitur. Apud Mombritium nihilominus etiam alia præmittuntur tormenta ac miracula; nempe candelas arduas illius lateribus admotas fuisse, sed divinitus extinctas, quique eas admovebant, carnificum manus subito exaruisse; tum eamdem insuper craticulæ subjectis ignis carbonibus impositam, pari modo incolumem evasisse; hisque omnibus intermiscet varia Decii cum sancta Martyre colloquia, quæ omnia melius absunt ab Actis, quæ damus.

u In Fuldensi legebatur: Antiquissime inveterator malorum dierum; sed pro inveterator alia manu inveterate substitutum est. Hic in Mombritianis Actis rursum alia inserta leguntur, orante scilicet Sancta, vehemens terræ motus factus, maxima pars populi mortua esse, manus carnificum emarcuisse, multique ad Christiana sacra conversi.

x In Fuldensi, sed diversa manu: Excubitibus.

y Publicas plateas vel vicos intellige.

y In Fuldensi: In publicum.

aa Ibidem additur: Me; at vel sic vox quomodo abundat.

bb Mombritiana hic rursum alios præmittunt cruciatus, videlicet vivam calcem, fragmenta testacea, tripodes ferreas, plagarum frictionem, sinapi et aceti in nares infusionem, fustes spinosos; adduntque denuo, carnificum alios cæcitate, alios, arescentibus manibus, divinitus punitos, quæ omnia ineptum interpolatorem arguunt.

cc In Fuldensi aliisque, cum quibus hic collatus fuit, codicibus hic additur: Et flexo genu orabat, dicens: Domine Jesu Christe, recipe spiritum meum.

dd In Fuldensi: Percutientes caput ejus cecidit; pro quibus diversa manu substituta sunt hæc: Percusserunt eam, et caput ejus cecidit.

ee An igitur columbam illam Spiritum Sanctum fuisse, auctor censuit? Rectius (si illa tunc vere visa fuerit) sanctæ Martyris animam per eamdem indicatam credidisset.

ff Hæc vox melius abest a codice Fuldensi. De sacri corporis sepultura consentiunt Acta Mombritiana iisdem pene verbis hoc modo: Accedentes vero pauci Christiani, viri timorati, rapuerunt corpus ejus, et conditum aromatibus sepelierunt octava Idus Octubres, regnante vero Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre et Spiritu Sancto in Trinitate vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen. Hæc Sanctæ sepultura apud Cæsaream Palestinæ verisimillima est, neque ullam patitur difficultatem; nec cum eadem componi potest ejusdem corporis ad Campaniam translatio, qualem adstruxit Antonius Sebastianus, episcopus Crotonensis, nosque in Commentario prævio a num. 37 retulimus ac rejecimus.

DE S. ARTEMONE PRESB. M.

FORTE LAODICEÆ IN PHRYGIA

J. B.

SYLLOGE

C

Fasti sacri, qui Sanctum memorant: ubi, quo mortis genere et quando vitam terminarit.

F

SCS DI-
CLETIANO.
Fasti Fasti,
quibus ins-
cribitur S.
Artemon.

Sanctum Artemonem, Seleuciensem in Pisidia episcopum, pridem Operi nostro insertum habes tom. III Martii ad diem XXIV ejusdem mensis; hodie alterum, presbyterum et martyrem Laodicenum, damus, in sacris Græcorum aliisque Fastis non semel memoratum; unde in Opere nostro ad hunc diem, quo tum in Menæis, tum in Martyrologio Romano signatur, rejectus fuit, primo quidem ad diem XXIV Martii, tum ad dies XII et XIII Aprilis. Menæis, in urbe Veneta Antonii Pinelli typis anno 1603 excusis, inscriptus est una cum prolivore elogio ad diem XXIV Martii, et rursum ad diem XII Aprilis, denique ad diem VIII Octobris: at in Menologio, Basilii imperatoris jussu Græce edito, in Synaxario Sirmondi, in Catalogo Ms. Menolo-

gii monasterii Cryptæ Ferratæ ad diem XII Aprilis tantum; ad diem vero XIII ejusdem mensis in Typico S. Sabæ, in gemino Rhutenorum Synaxario P. Georgii David, et Menologio Slavico-Russico Sparwenfeldii, uti in Calendario Rhutenico apud Possevinum tom. 2 Apparatus sacri pag. 366 ad vocem Rutheni. Denique in Menologio Græcorum Sireleti ad diem VIII Octobris his verbis annuntiat: Eodem die natalis S. martyris Artemonis, qui fuit sub Diocletiano imperatore presbyter ecclesiæ Laodicenæ, propter Christi nominis confessionem detentus et in flammam ignis conjectus, martyrii coronam adeptus est. E. Fastis Græcis primus forte ad Latinos S. Artemonem transtulit Galesinius, qui ad hunc diem ita habet: Laodiceæ S. Artimonis presbyteri